

Hoe kunnen ouders constructief betrokken zijn op het schoolwerk van cognitief sterke leerlingen?

Inspireren

Ondersteunen

Uitdagen

Prof. Dr. Bart Soenens
04/02/2025

Universiteit
Antwerpen

Vlaanderen
verbeelding werkt

UNIVERSITEIT
GENT

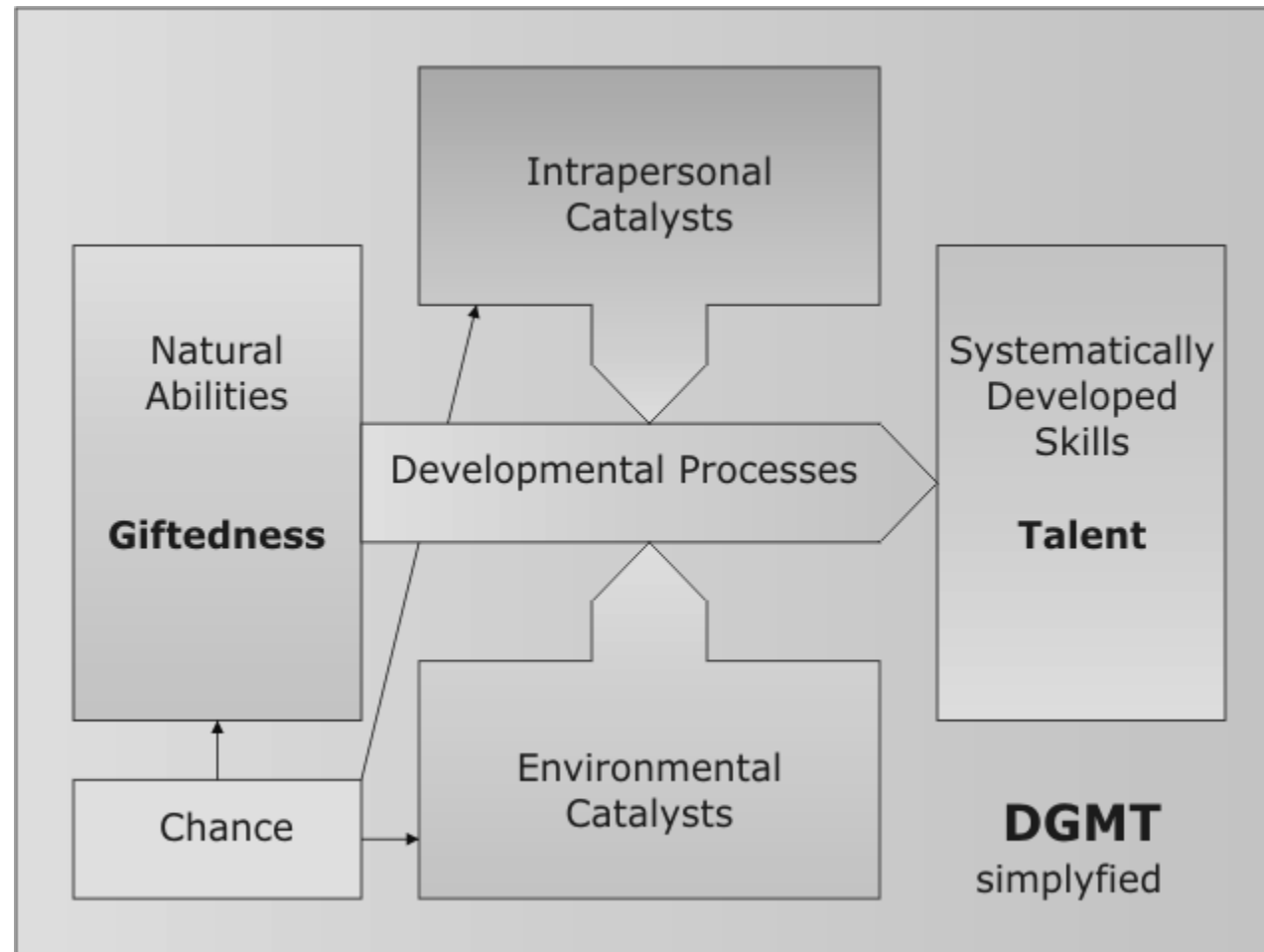
TALENT

KU LEUVEN

Heb je ooit gehoord over...?

- De Vietnamoorlog
- De 70-jarige oorlog
- Alexander De Grote
- George-William IIV
- De Gaza-strook
- De Siciliaanse Rivier
- Sherlock Holmes
- Het sprookje van de prinses en de druiven

Differentiatiemodel van begaafdheid en talent van Gagné

Doelstellingen

- Herkennen ouders begaafdheid en onderpresteren bij hun kinderen?
- Wat bedoelen we met ‘goed gemotiveerd zijn’?
- Wat zijn minder motiverende vormen van ouderlijke betrokkenheid?
 - De dynamiek van de bijtende zelfkritiek
 - De dynamiek van het ego-strelende narcisme
- Welke positieve alternatieven zijn er?

Herkennen ouders de begaafdheid van hun kind?

- Onderzoek bij 2850 lagere schoolkinderen in Duitsland en hun ouders
- Kinderen vulden een intelligentietest in, en ouders gaven een beoordeling van de cognitieve vaardigheden van hun kind

Mack et al., 2025, Child Development

Hoe sterk is volgens jou het verband?

0.0 tot 0.2: zeer zwak verband

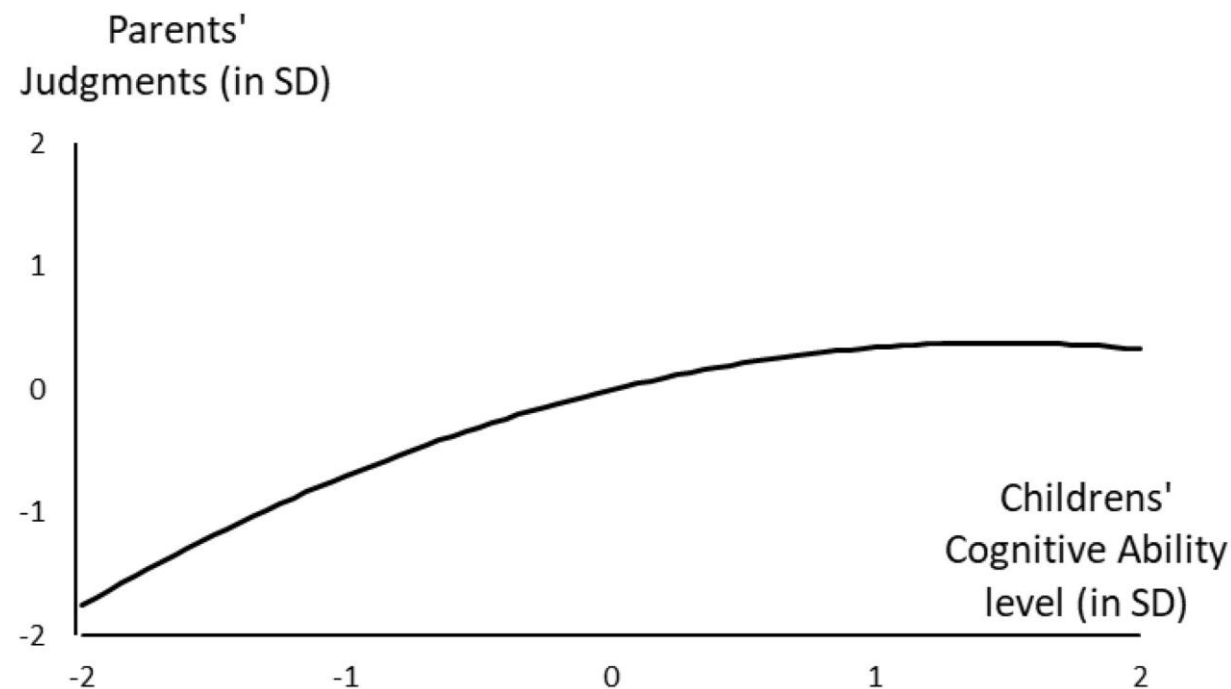
0.2 tot 0.4: zwak verband

0.4 tot 0.6: matig verband

0.6 tot 0.8: sterk verband

0.8 tot 1.0: zeer sterk verband

- Matige accuraatheid ($r = .46^{***}$, 22% verklaarde variantie)
- Sterker verband van de beoordelingen van ouders met de schoolprestaties ($r = .74^{***}$) dan met het IQ van kinderen.
- Verband minder sterk naarmate kinderen hoger IQ hebben.
- Minder goede accuraatheid bij meisjes, later geboren kinderen, en ouders met lagere SES.

Merken ouders het op wanneer hun kind onderpresteert?

- TALENT-data: 3409 leerlingen, 1^e jaar SO, hun ouders, en hun leerkrachten.
- Leerlingen vulden een intelligentietest in, en op basis van hun schoolresultaten werd een objectieve maat van onderpresteren gecreëerd.
- Zowel leerlingen, ouders, als leerkrachten gaven een beoordeling van de mate van onderpresteren.
- Matig accurate inschatting door ouders ($r = .47^{***}$), maar licht beter dan leerlingen zelf ($r = .40^{***}$) en leerkrachten ($r = .34^{***}$).
- Minder goede inschatting van onderpresteren bij meisjes.

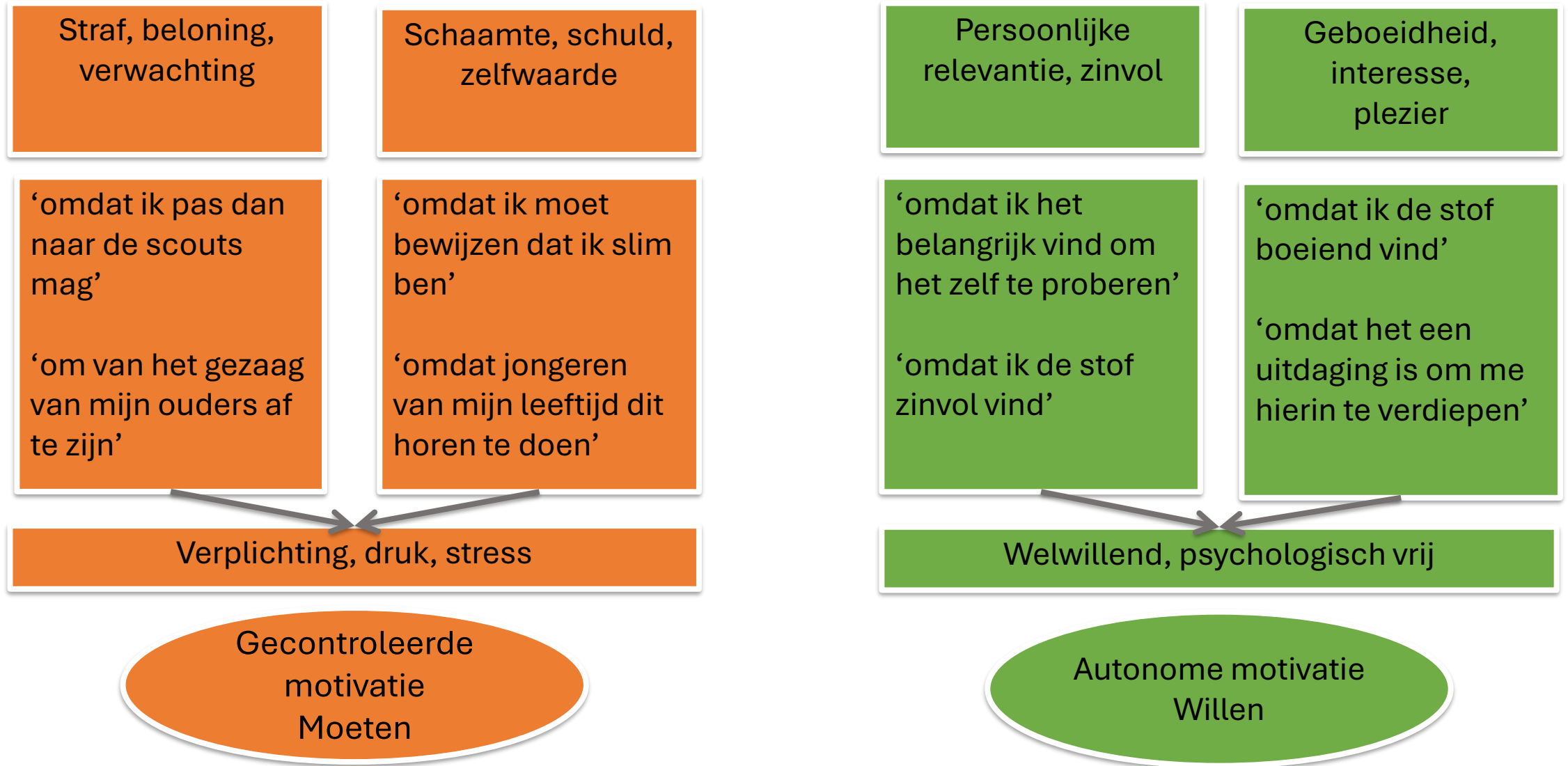
Lavrijsen et al., 2022, *The Journal of Experimental Education*

Wat bedoelen we met 'goede motivatie'?

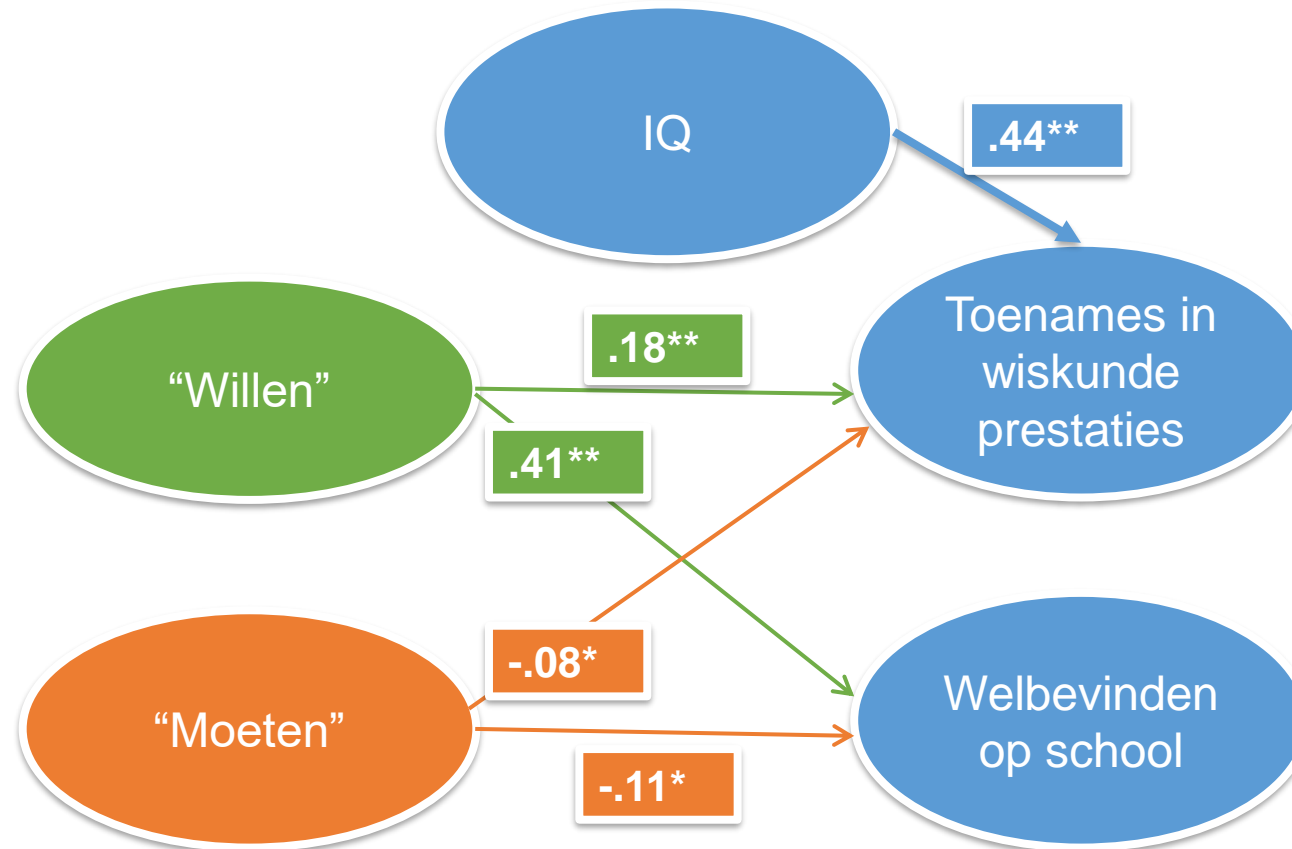
Ik zet me in voor school omdat...

1. ik pas dan naar de scouts mag.
2. ik het persoonlijk belangrijk vind om mijn best te doen
3. ik me schuldig zou voelen als ik het niet zou doen.
4. ik de stof boeiend vind.
5. ik de leerstof zinvol vind.
6. ik dan van het gezaag van mijn ouders af ben.
7. ik moet bewijzen dat ik slim ben.
8. het een uitdaging is om me in de leerstof te verdiepen.

Waarom maak je je huiswerk?

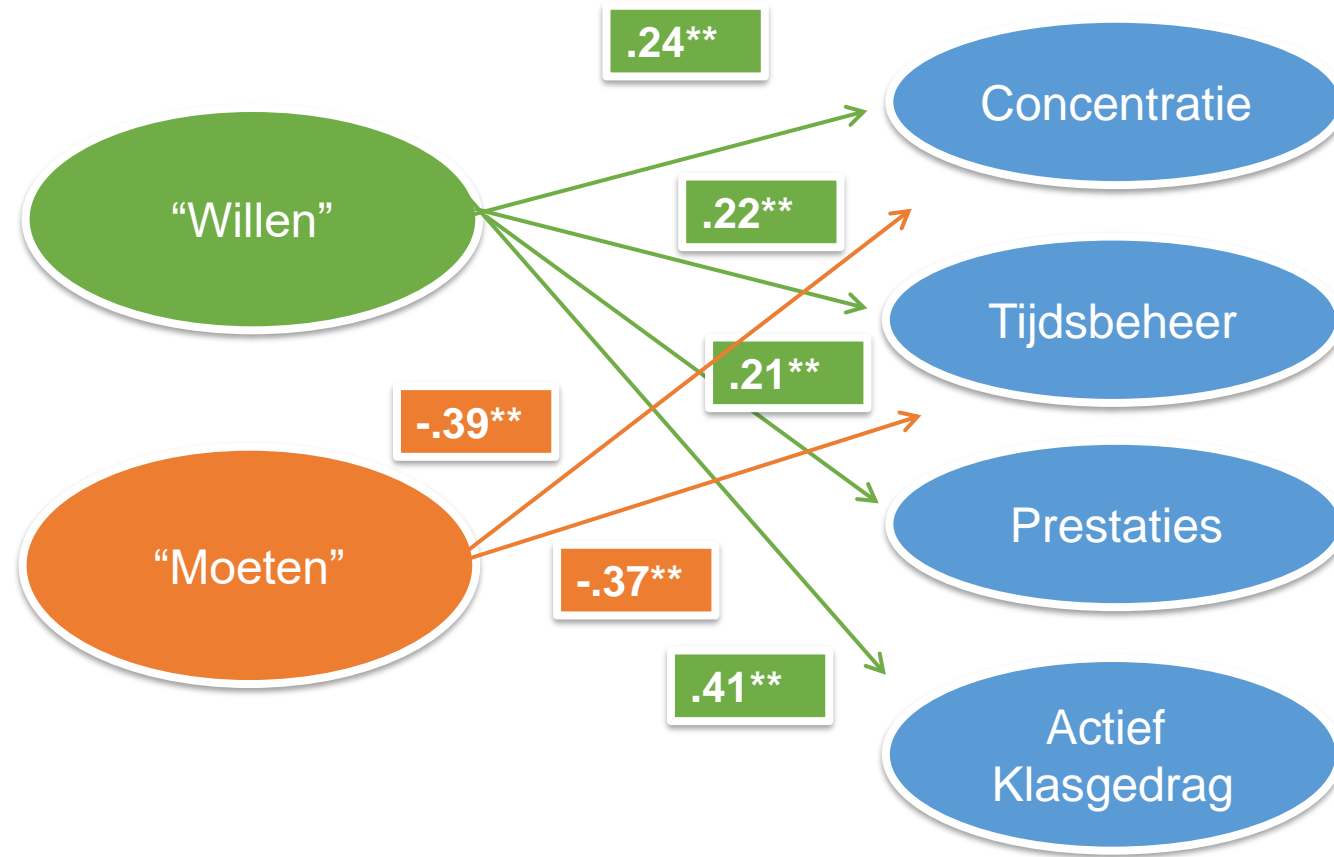

Willen en moeten in de overgang naar het secundair onderwijs

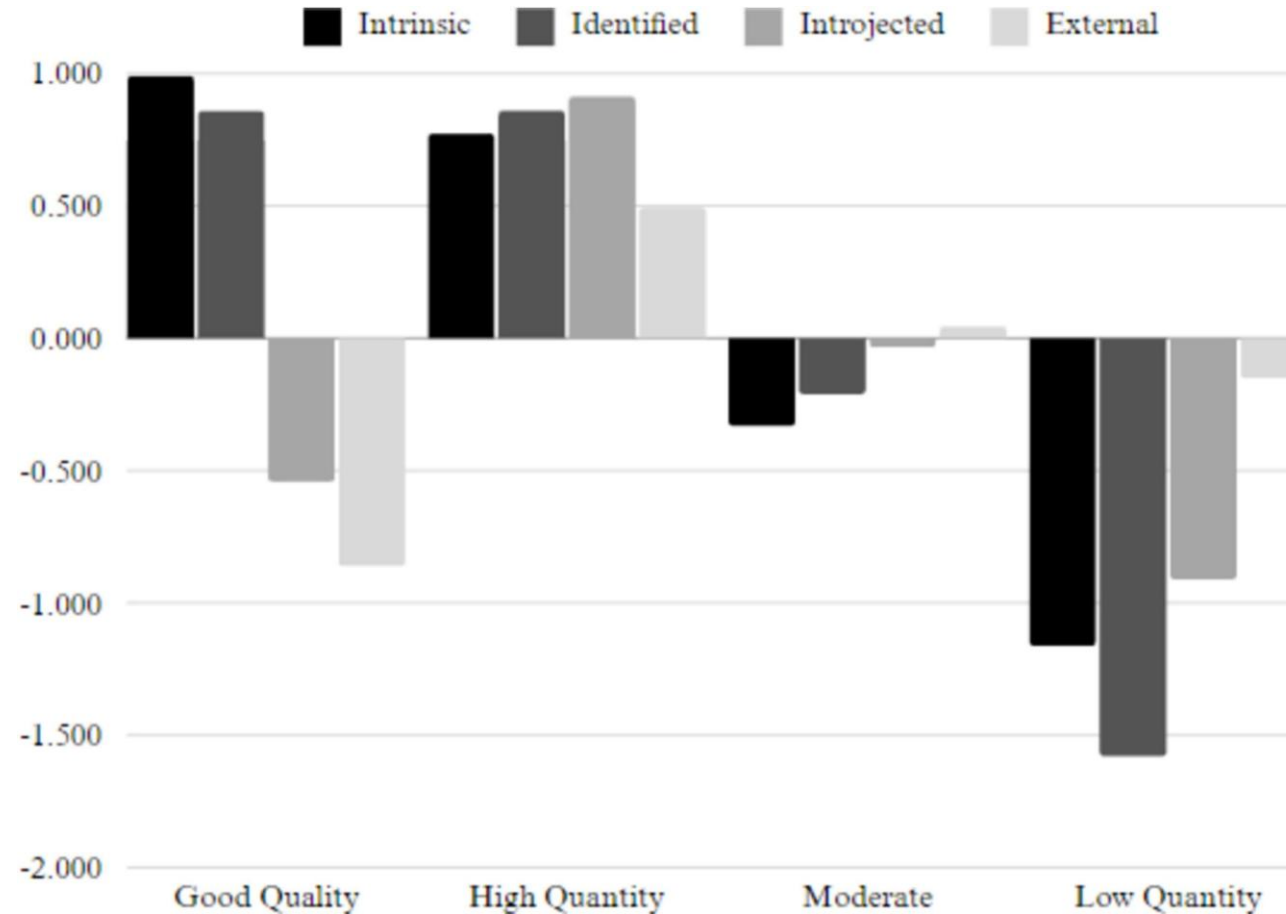
Boncquet, M., Soenens, B., Verschueren, K., Lavrijsen, J., Flamant, N., & Vansteenkiste, M. (2020). Killing two birds with one stone: The role of motivational resources in predicting changes in achievement and school well-being beyond intelligence. *Contemporary Educational Psychology*, 63, 101905..

“Willen” en “Moeten” in het hoger onderwijs

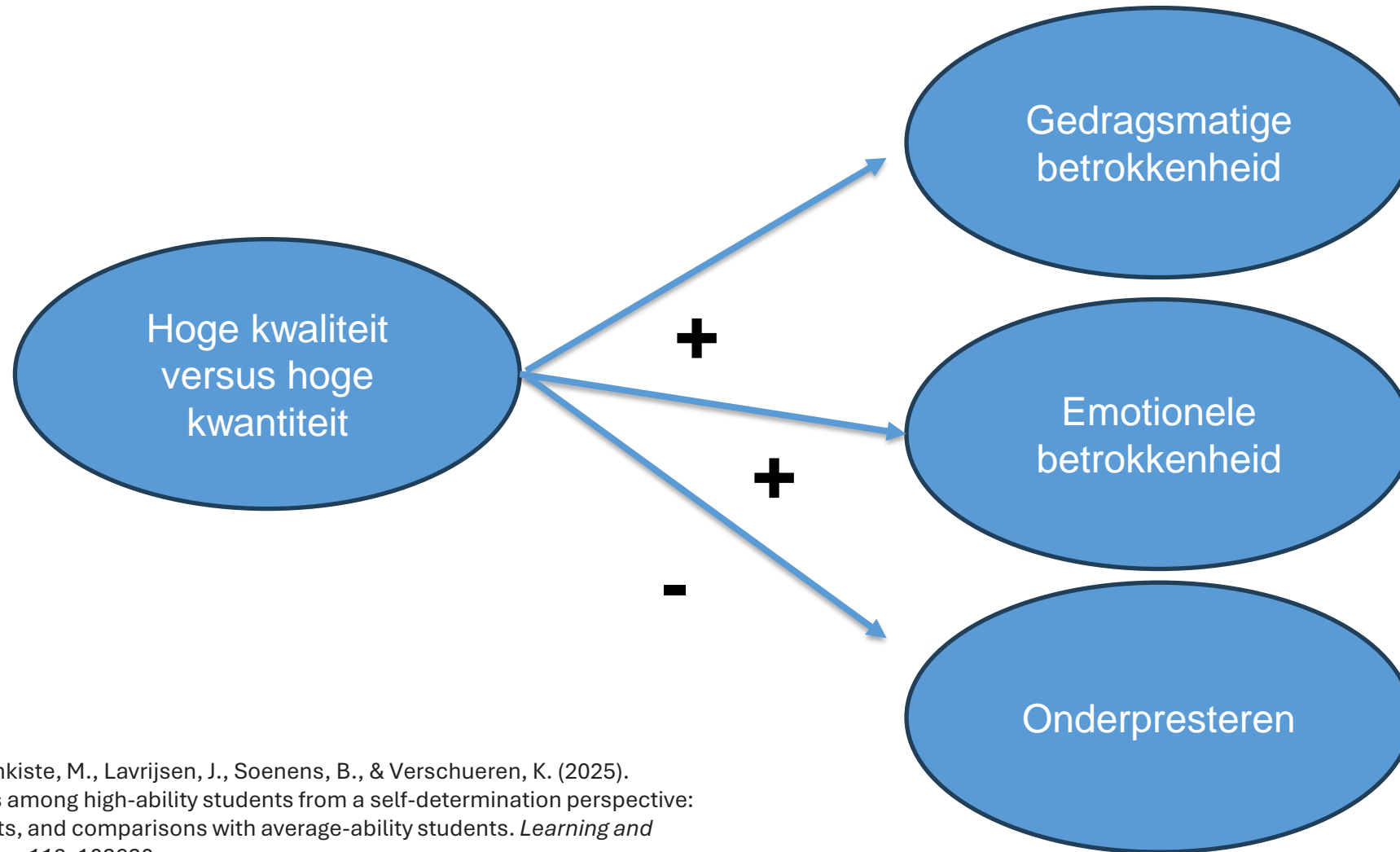
Vansteenkiste, M., Zhou, M., Lens, W., & Soenens, B. (2005). Experiences of autonomy and control among Chinese learners: Vitalizing or immobilizing? *Journal of Educational Psychology*, 97, 468-483

Combinaties van willen en moeten

Ramos, A., Vansteenkiste, M., Lavrijsen, J., Soenens, B., & Verschueren, K. (2025). Motivational profiles among high-ability students from a self-determination perspective: Stability, antecedents, and comparisons with average-ability students. *Learning and Individual Differences*, 118, 102620.

Combinaties van willen en moeten

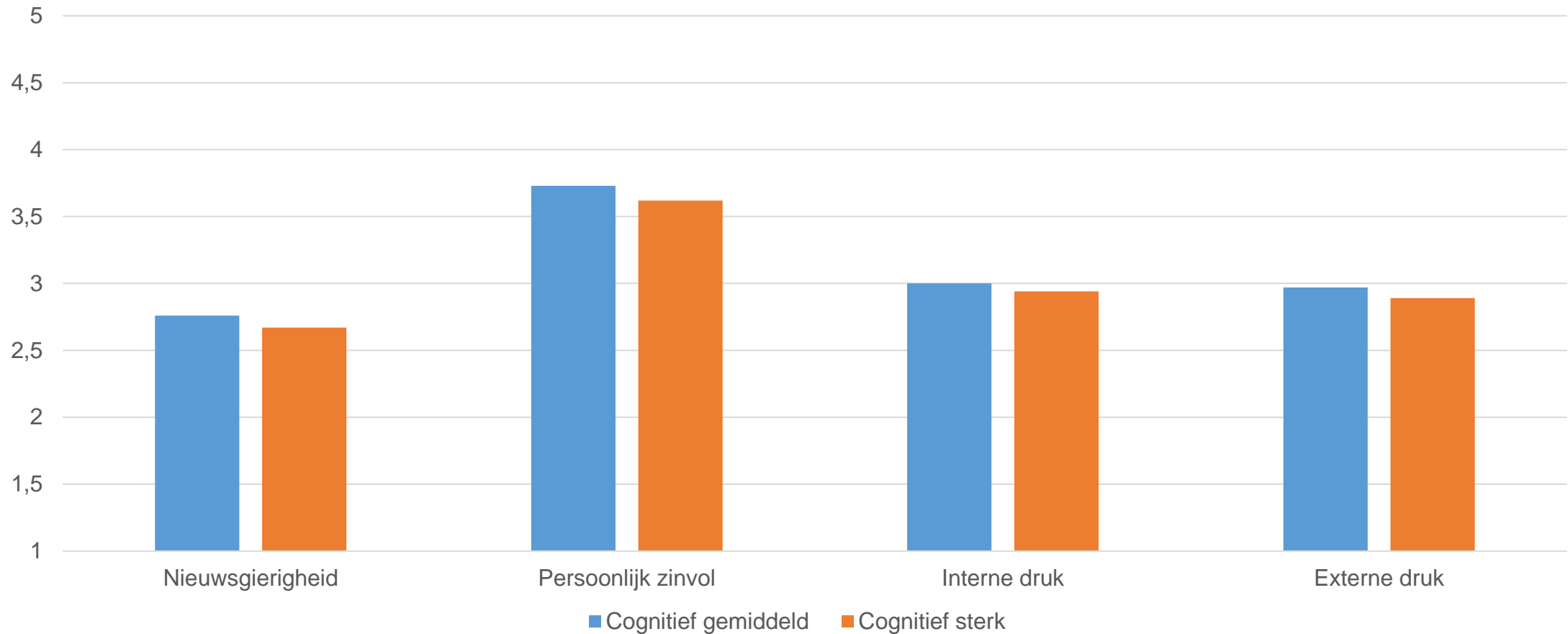

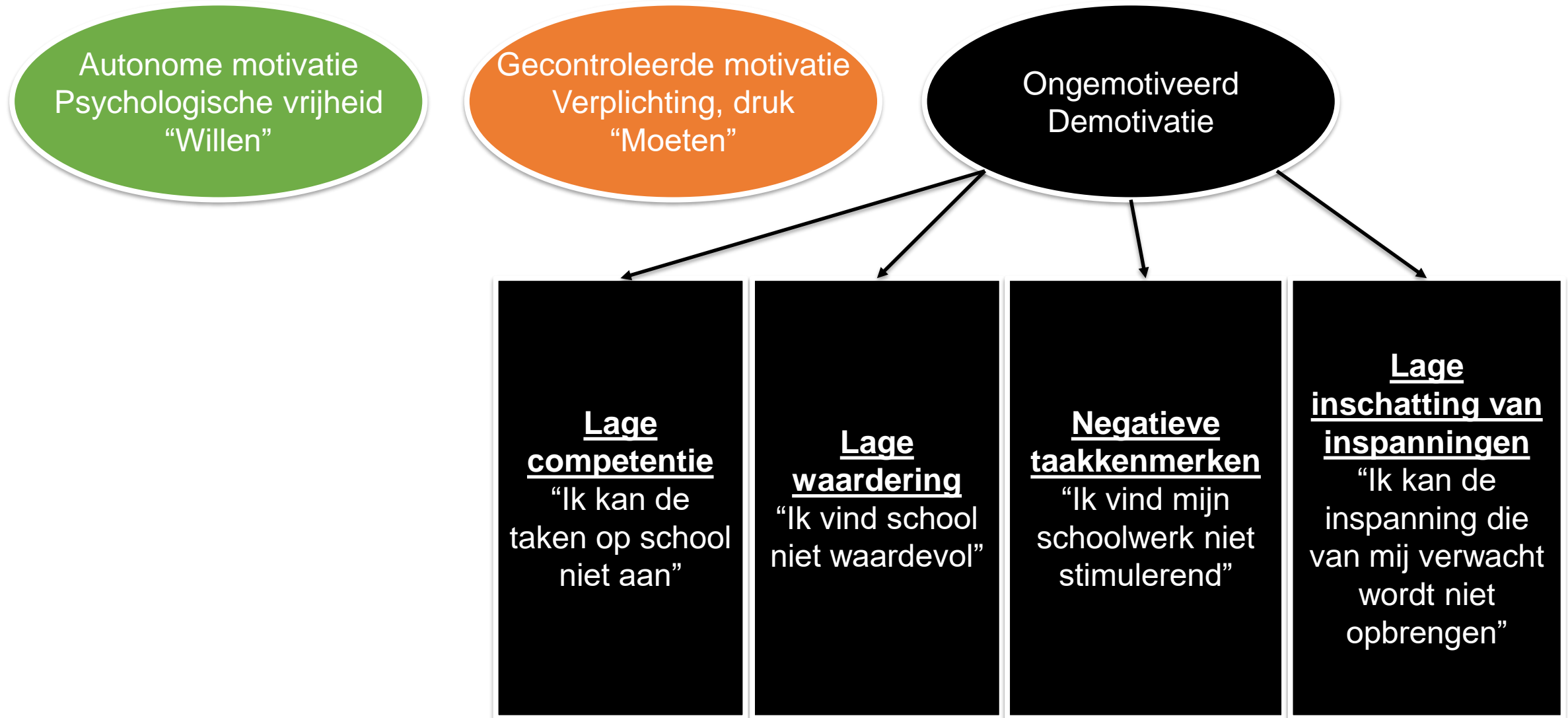
Ramos, A., Vansteenkiste, M., Lavrijsen, J., Soenens, B., & Verschueren, K. (2025). Motivational profiles among high-ability students from a self-determination perspective: Stability, antecedents, and comparisons with average-ability students. *Learning and Individual Differences*, 118, 102620.

Welke motivationele verschillen zijn er volgens jou tussen cognitief sterke en gemiddelde leerlingen?

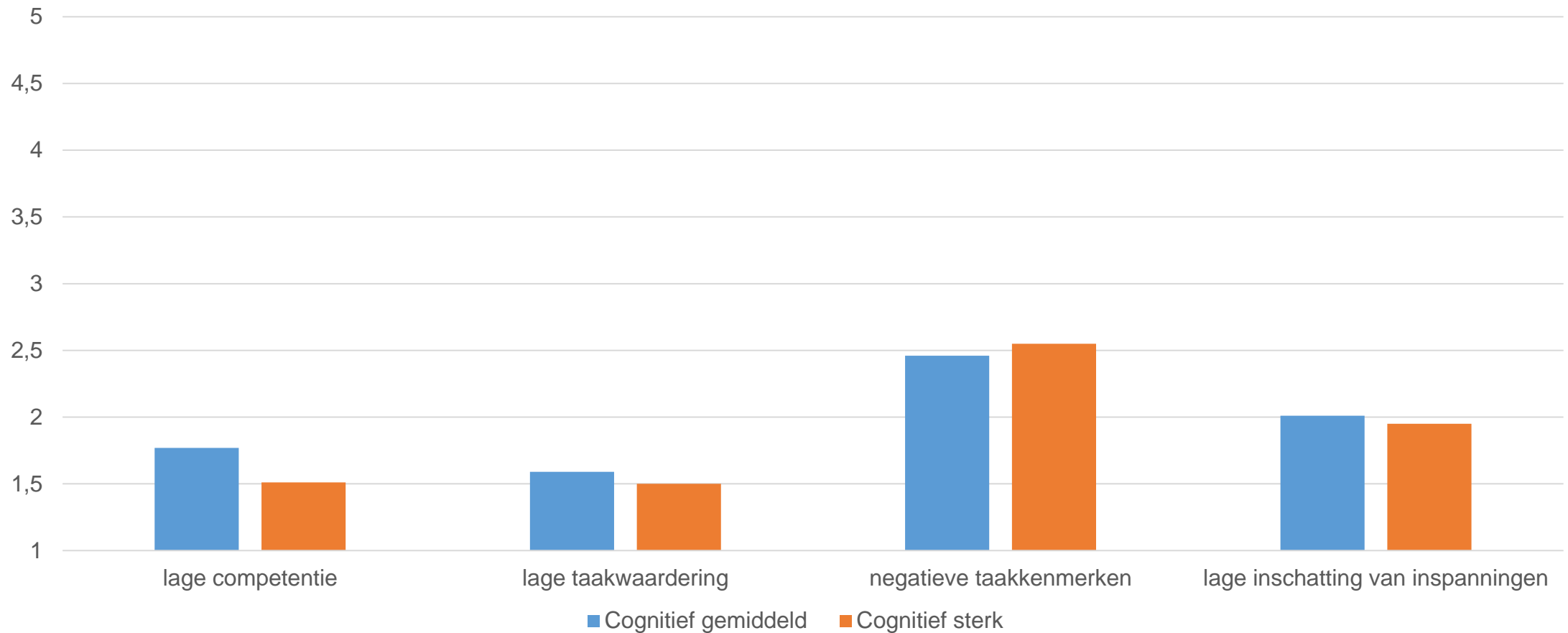
- Cognitief sterk leerlingen ervaren meer motivationele problemen dan gemiddelde leerlingen.
- Er zijn geen gemiddelde verschillen tussen beide groepen leerlingen.
- Cognitief sterke leerlingen ervaren minder motivationele problemen dan gemiddelde leerlingen.

Verschillen in motivatie tussen niveaus van IQ

Verschillen in demotivatie tussen niveaus van IQ

Waarom verkies je studierichting X?

Straf,
beloning,
verwachting

Schaamte,
schuld,
zelfwaarde

Persoonlijke
relevantie,
zinvol

Geboeidheid,
interesse,
plezier

‘om mijn ouders
niet te
ontgoochelen’

‘omdat mijn ouders
dit liever hebben’

‘omdat ik het beste
uit mezelf hoor te
halen’

‘omdat ik hoor te
tonen dat ik een
vlijtige leerling ben’

‘omdat ik dit een
zinnvolle studie
vind’

‘omdat deze studie
me voorbereidt op
wat ik later wil
doen’

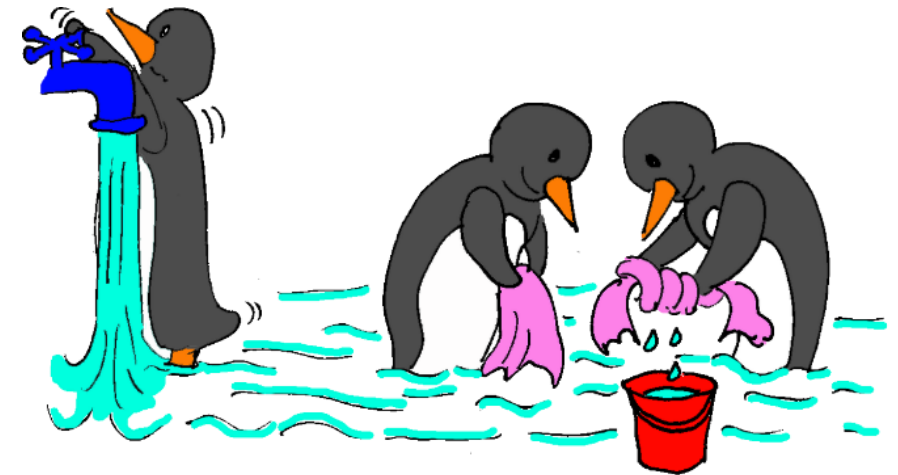
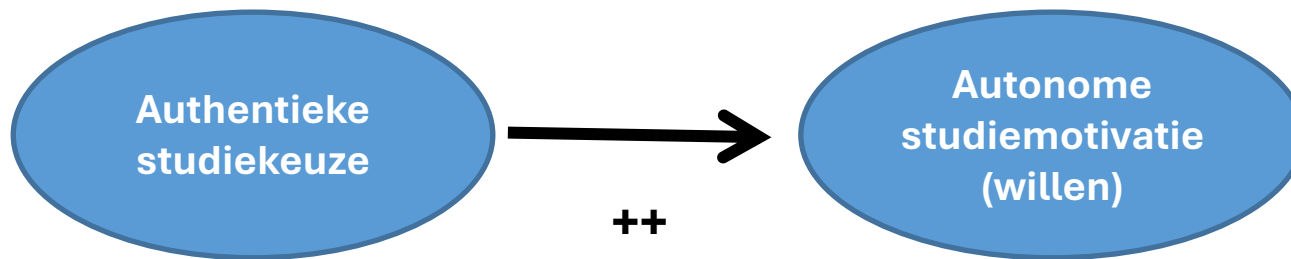
‘omdat ik dit een
boeiende richting
vind’

‘omdat ik door
deze richting
ge fascineerd ben’

Halfslachtige,
inauthentieke
keuze

Overtuigde,
authentieke
keuze

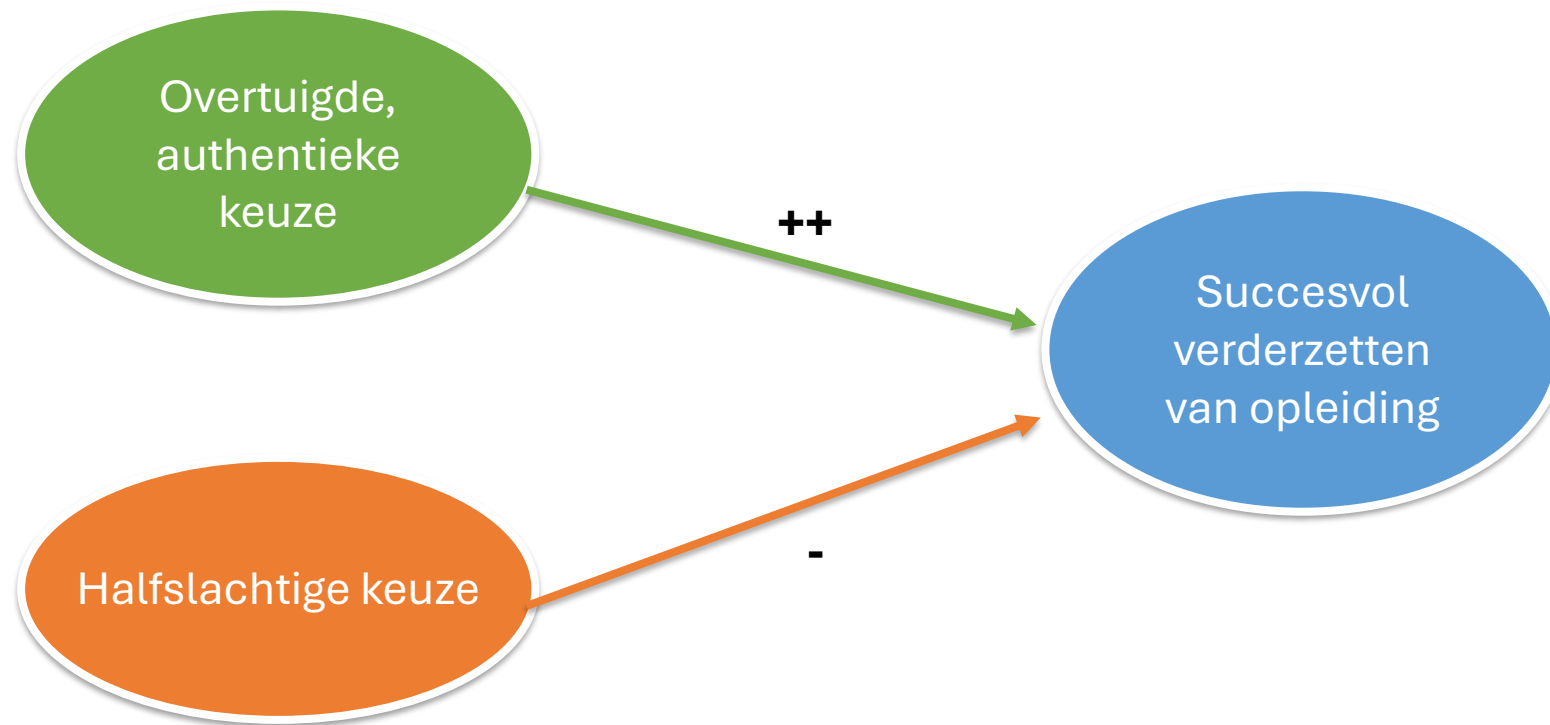
Vereenzelviging met studiekeuze in het secundair onderwijs

Het is gewoon leukerder dwuiten
als je weet, dat ondertussen tenminste
iemand probeert de waan te repareren
- doesje -

Katz, I., Cohen, R., Green-Cohen, M., & Morsiano-davidpur, S. (2018). Parental support for adolescents' autonomy while making a first career decision. *Learning and Individual Differences*, 65, 12-19.

Vereenzelviging met studiekeuze in het hoger onderwijs

Meens, E. E., Bakx, A. W., Klimstra, T. A., & Denissen, J. J. (2018). The association of identity and motivation with students' academic achievement in higher education. *Learning and Individual Differences*, 64, 54-70.

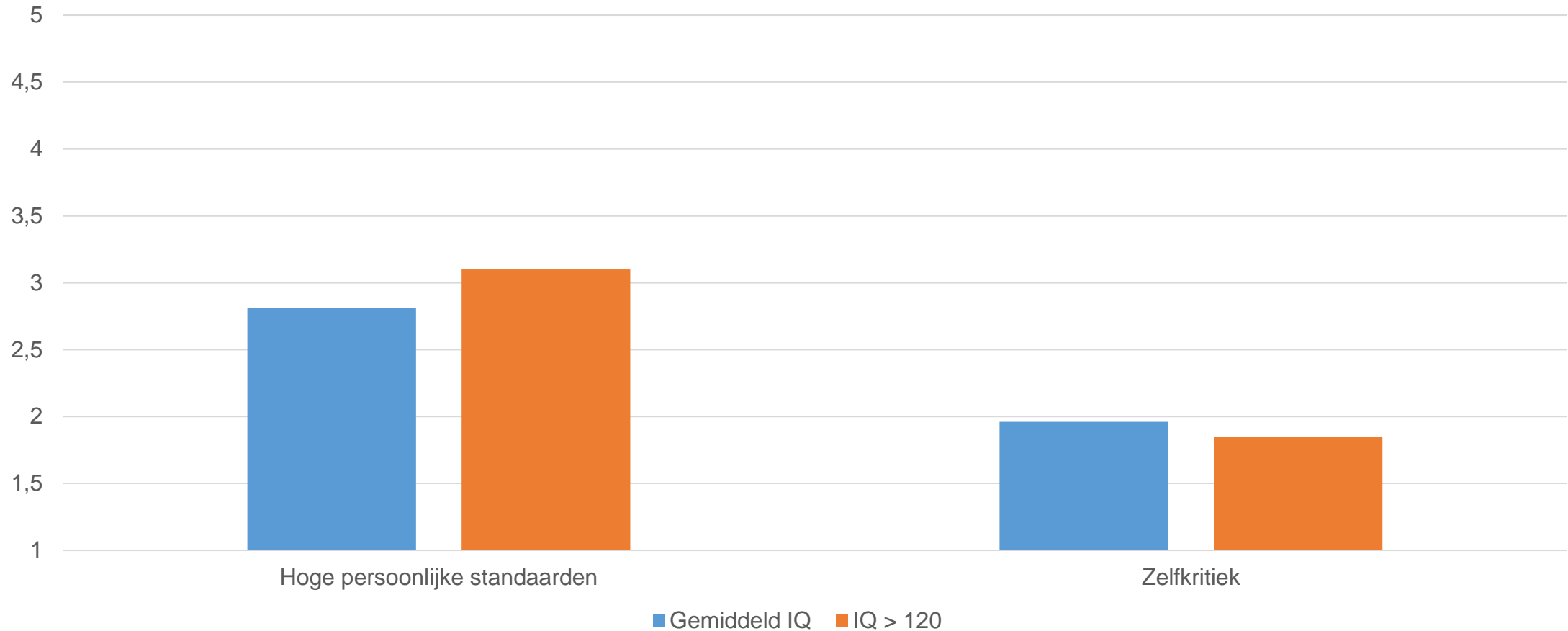
De dynamiek van de bijtende zelfkritiek

Zijn cognitief sterke leerlingen meer perfectionistisch?

- Ja, ik denk dat perfectionisme meer voorkomt bij cognitief sterke leerlingen dan bij gemiddelde leerlingen.
- Nee, ik denk dat er gemiddeld genomen geen verschillen zijn tussen beide groepen van leerlingen.
- Nee, ik denk dat cognitief sterke leerlingen net minder perfectionistisch zijn.

Zijn cognitief sterke leerlingen meer perfectionistisch?

Lavrijsen, J., Soenens, B., Vansteenkiste, M., & Verschueren, K. (2021). Is intelligence related to perfectionism? Multidimensional perfectionism and parental antecedents among adolescents across varying levels of cognitive ability. *Journal of Personality*, 89(4), 652-671.

Multidimensionele meting van ouderlijk voorgeschreven perfectionisme

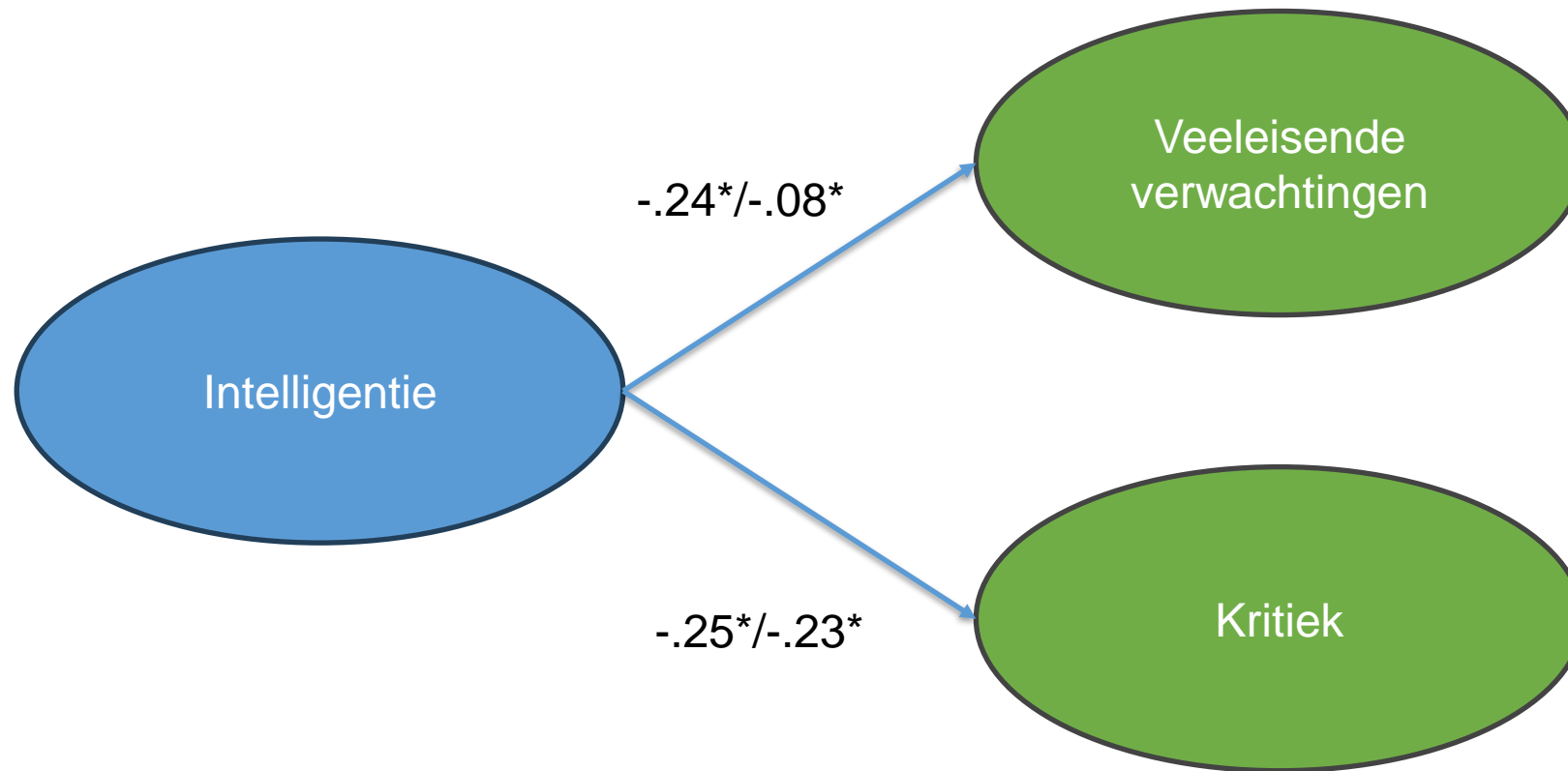
Eisende Verwachtingen

- Mate waarin ouders excellentie en perfecte prestaties verlangen
- “Mijn moeder stelt voor mij erg hoge verwachtingen wat school betreft.”

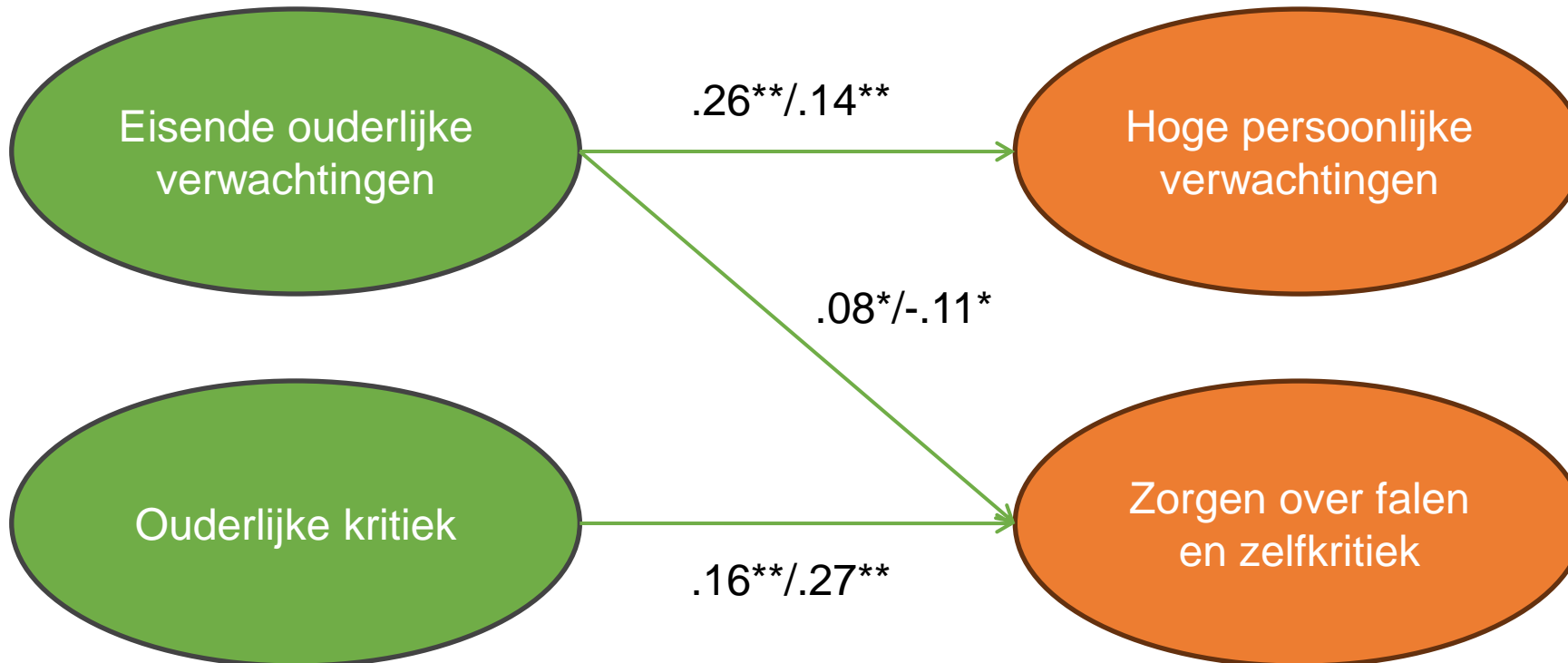
Kritiek

- Negatieve reacties na falen
- “Mijn vader kan geen begrip opbrengen als ik op school een fout maak.”

Stellen ouders van CSF leerlingen meer eisende verwachtingen en zijn ze kritischer?

Zijn hoge ouderlijke verwachtingen en kritiek minder nefast of zelfs bevorderlijk voor CSF leerlingen?

Prestatiegerichte psychologische controle

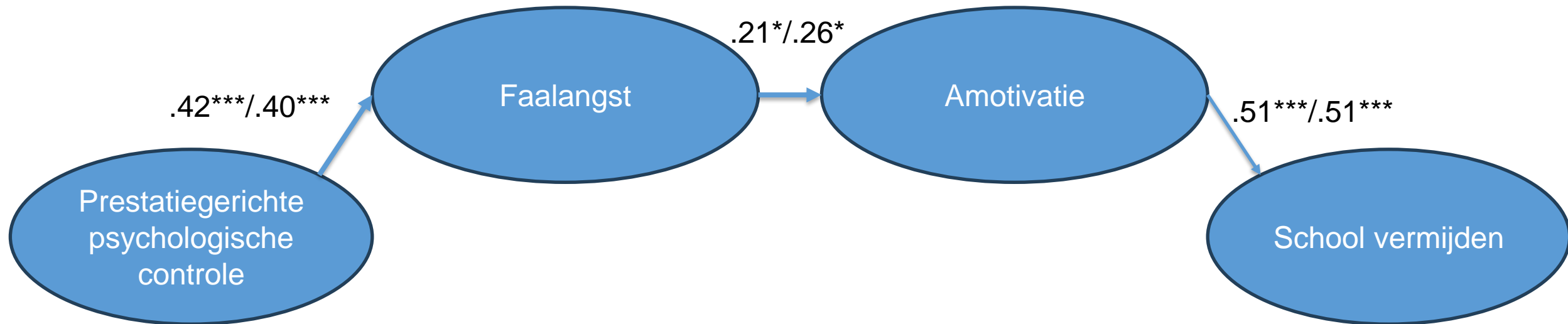
Definitie

- Voorwaardelijk aanvaardend indien normen gehaald worden, prestatiegeoriënteerd
- Typisch voor perfectionistische gezinnen
- Resulteert in een perfectionistische, zelfkritische houding bij adolescenten

Voorbeelditems

- “Mijn moeder heeft minder aandacht voor me als ik niet het beste uit mezelf haal.”
- “Mijn vader is enkel fier op mij als ik het goed doe op examens.”
- “Mijn vader geeft me schuldgevoelens als ik ondermaats presteer.”

Prestatiegerichte psychologische controle

Garn, A. C., & Jolly, J. L. (2015). A model of parental achievement-oriented psychological control in academically gifted students. *High Ability Studies*, 26(1), 105-116.

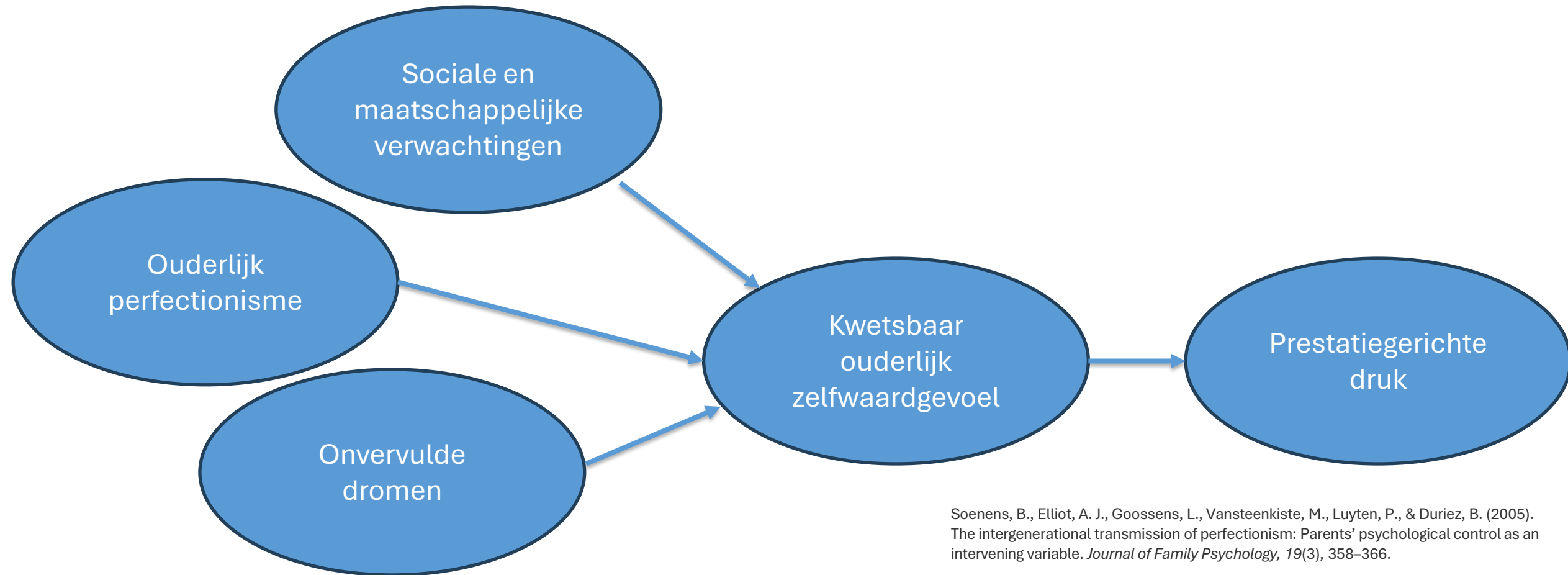
Prestatiegerichte psychologische controle

Bemoeilijkt ook het proces van identiteitsontwikkeling (Luyckx et al., 2007)

- Minder heldere identiteitskeuzes
- Minder identificatie met bindingen
- Meer keuzestress en existentieel gepieker

Waar komt die ouderlijke druk vandaan?

Soenens, B., Elliot, A. J., Goossens, L., Vansteenkiste, M., Luyten, P., & Duriez, B. (2005). The intergenerational transmission of perfectionism: Parents' psychological control as an intervening variable. *Journal of Family Psychology, 19*(3), 358–366.

Wuyts, D., Chen, B., Vansteenkiste, M., & Soenens, B. (2015). Social pressure and unfulfilled dreams among Chinese and Belgian parents: Two roads to controlling parenting via child-invested contingent self-esteem. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 46*(9), 1150-1168.

Mogen we dan de lat niet meer hoog leggen?

Interview Onderwijs

'Je gaat naar school om iets te leren. Leerlingen moeten opnieuw kunnen excelleren'

ONDERWIJS 04/12/2024 - 18:30

Vlaams minister van Onderwijs Demir: "Lat in klassen moet drastisch omhoog"

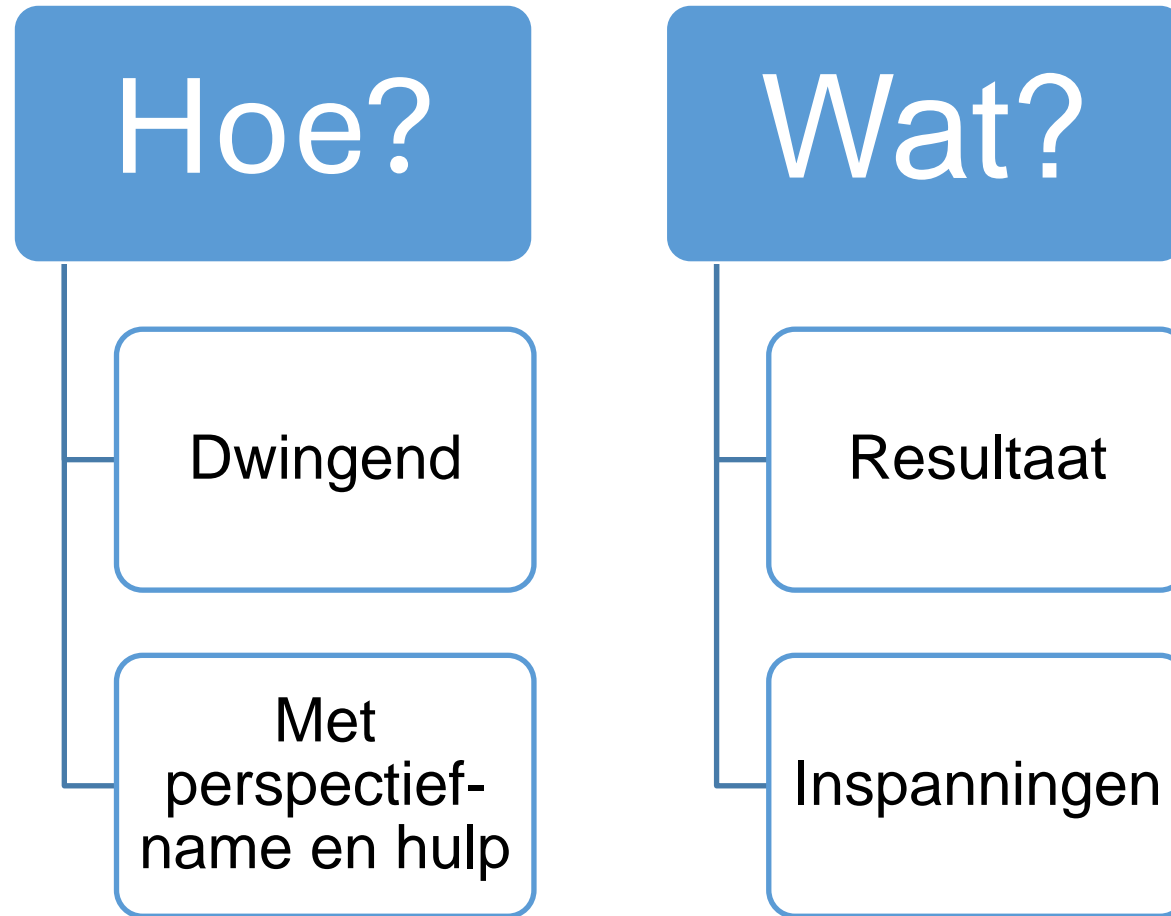
PERSMEDEDELING VAN BEN WEYTS

DE VLAAMSE MINISTER VAN ONDERWIJS

08/12/2020

De lat moet hoger in ons onderwijs

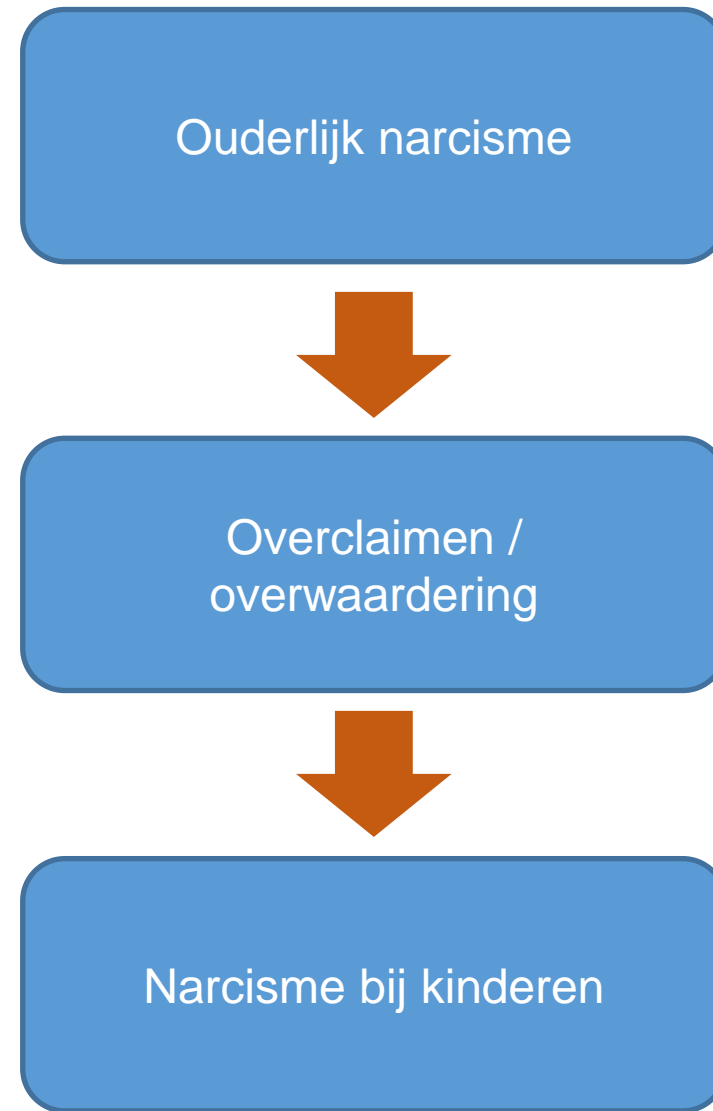
Mogen we dan de lat niet meer hoog leggen?

De dynamiek van het ego-strelende narcisme

- Wat weet jouw kind over:
 - De Viëtnamoorlog
 - De 70-jarige oorlog
 - Alexander De Grote
 - George-William IIV
 - De Gaza-strook
 - De Siciliaanse Rivier
 - Sherlock Holmes
 - Het sprookje van de prinses en de druiven

Brummelman et al., 2015, *Journal of Personality and Social Psychology*

Overwaardering

Zonder mijn kind zou zijn/haar klas veel minder leuk zijn.

Mijn kind verdient het om op een speciale manier behandeld te worden.

Ik zou het jammer vinden als mijn kind “gewoontjes” was.

Mijn kind is specialer dan andere kinderen.

Mijn kind heeft recht op iets extra's.

Brummelman et al., 2015, *Journal of Personality and Social Psychology*

Complimenten zijn doorgaans motiverend, maar niet altijd

Beeld je in ...

Je zoon of dochter gaat door een moeilijke periode en lijkt erg onzeker op school. Hij/zij twijfelt sterk aan zijn/haar kunnen. Vandaag komt hij/zij echter naar huis met een goed rapport. **Wat zou jij zeggen?**

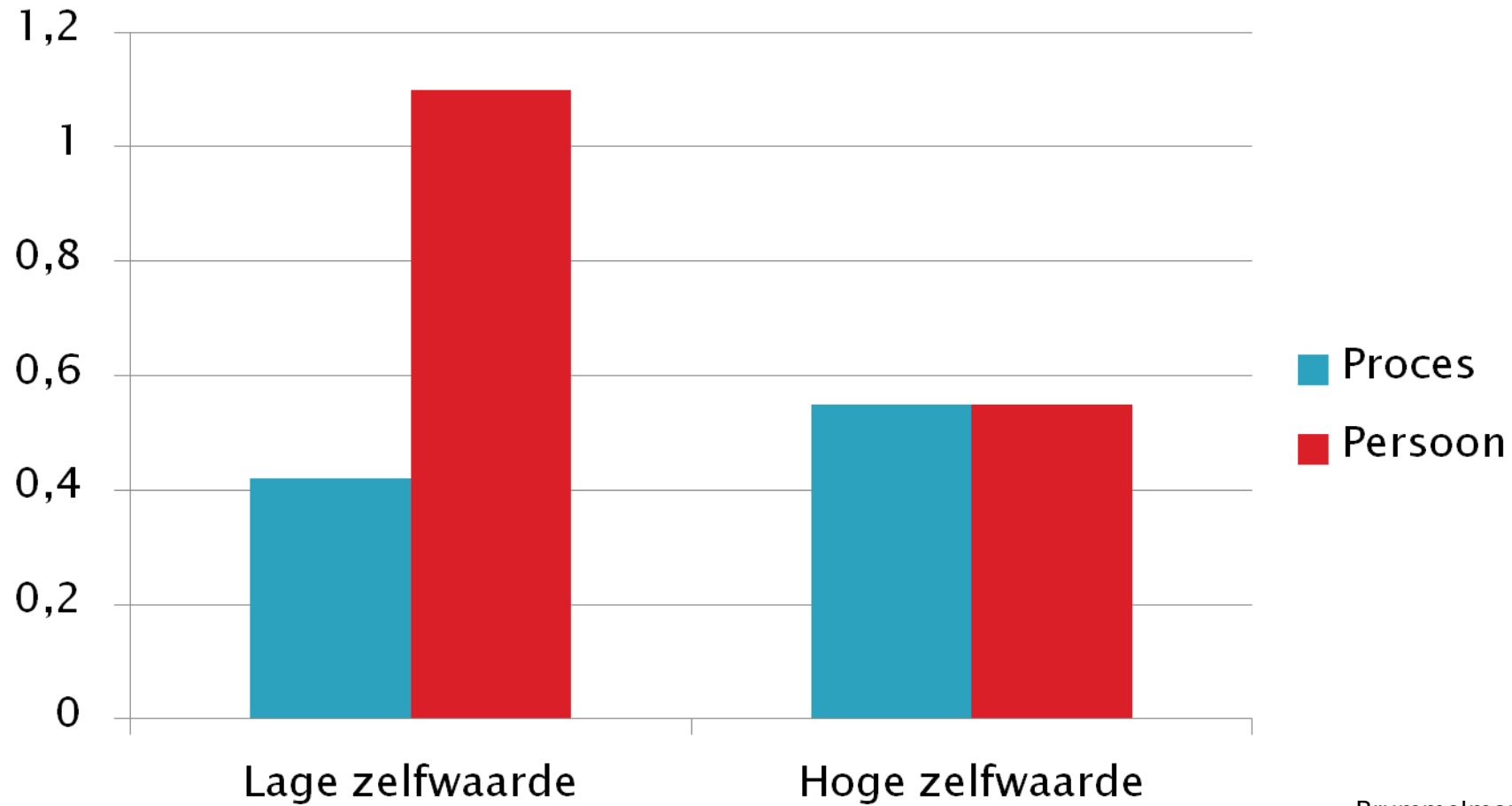

Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2020). Understanding the complexity of praise through the lens of Self-Determination Theory. In E. Brummelman (Ed.), *Psychological perspectives on praise* (pp. 27-35). Routledge.

Soorten complimenten

- Persoonsgerichte complimenten
 - Wat ben je slim!
 - Je bent een echte kunstenaar
- Overdreven complimenten
 - Dit is echt absolute top!
 - Perfectie, ik heb er geen andere woorden voor
- Procesgerichte complimenten
 - Je hebt een goeie manier gevonden om dit aan te pakken
 - Je hebt hier duidelijk veel inspanning voor geleverd

Soorten complimenten

Brummelman et al., 2014,
Psychological Science

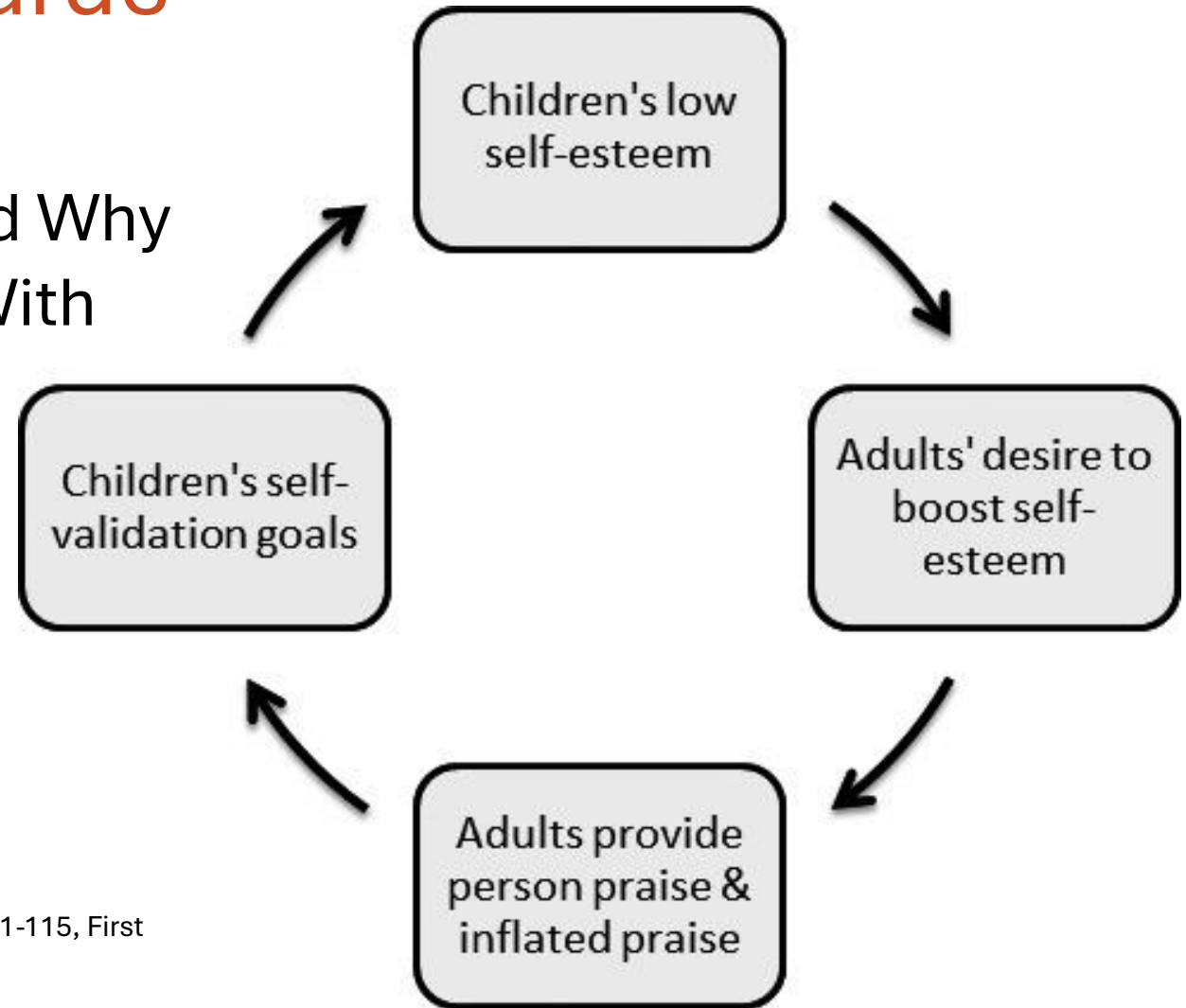
Soorten complimenten

- Persoonsgerichte en overdreven complimenten
 - kunnen een kind **angstig en hulpeloos** maken bij een volgende faalgebeurtenis.
 - kunnen **druk zetten** om de volgende keer opnieuw een perfect resultaat neer te zetten.
 - kunnen geïnterpreteerd worden als een vorm van **positieve voorwaardelijke aandacht**.

Zelfbegrip en zelfwaarde

attributiestijlen en zelfwaarde

The Praise Paradox: When and Why Praise Backfires in Children With Low Self-Esteem

Bron: Child Development Perspectives, Volume: 10, Issue: 2, Pages: 111-115, First published: 03 March 2016, DOI: (10.1111/cdep.12171)

What Kind of Mindset Do You Have?

I can learn anything I want to.
When I'm frustrated, I persevere.
I want to challenge myself.
When I fail, I learn.
Tell me I try hard.
If you succeed, I'm inspired.
My effort and attitude determine everything.

I'm either good at it, or I'm not.
When I'm frustrated, I give up.
I don't like to be challenged.
When I fail, I'm no good.
Tell me I'm smart.
If you succeed, I feel threatened.
My abilities determine everything.

Created by: Reid Wilson @wayfaringpath ©️📧🌐 Icon from: thenounproject.com

Mindsets

Groeimindset

- Drang om talent te ontwikkelen en meer kennis te verwerven.
- Falen is een uitdaging.
- Doorzettingsvermogen op moeilijke momenten.

Vaste mindset

- Drang om zichzelf te bewijzen.
- Falen is een bedreiging voor het ego.
- Uitstelgedrag, zelf-sabotage.

Soorten ouderlijke feedback

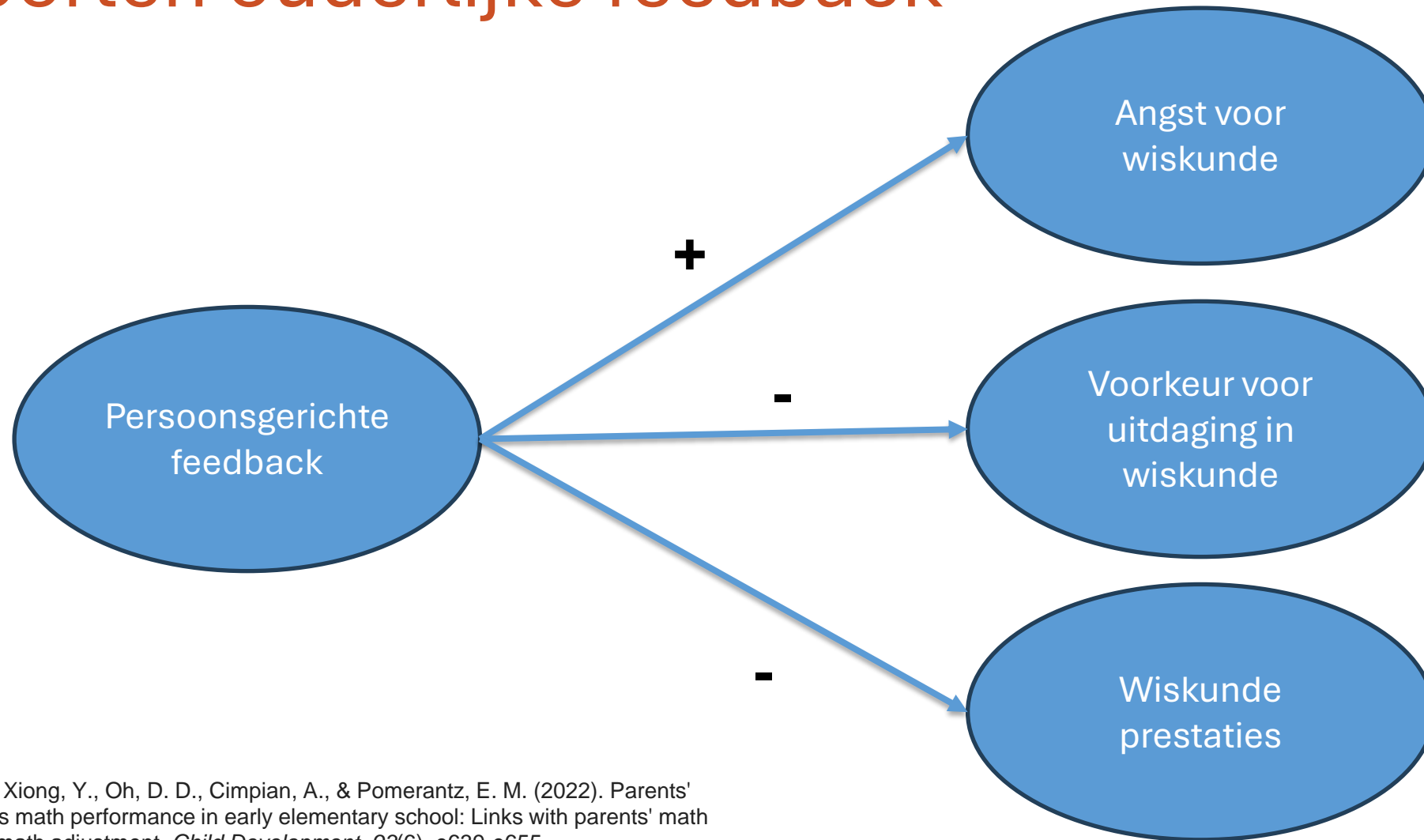
Persoonsgerichte feedback

- Wanneer ik het voor een vak goed doe op school, zal mijn moeder /vader
 - ... me vertellen hoe slim ik wel ben voor dit vak (Voorbeeld: “Je bent een echte slimmerik!”)
 - ... zeggen dat ik de juiste hersenen heb voor dit vak (Voorbeeld: “Je hebt een speciale hersenknobbel voor dit vak!”)

Procesgerichte feedback

- Wanneer ik het voor een vak goed doe op school, zal mijn moeder /vader
 - ... mijn inspanningen loven (Voorbeeld: ‘Je hebt waarschijnlijk hard gewerkt!’)
 - ... wijzen op de goede aanpak die ik gebruikte (Voorbeeld: “Je schreef tijdens het studeren veel op om je gedachten te ordenen.”)

Soorten ouderlijke feedback

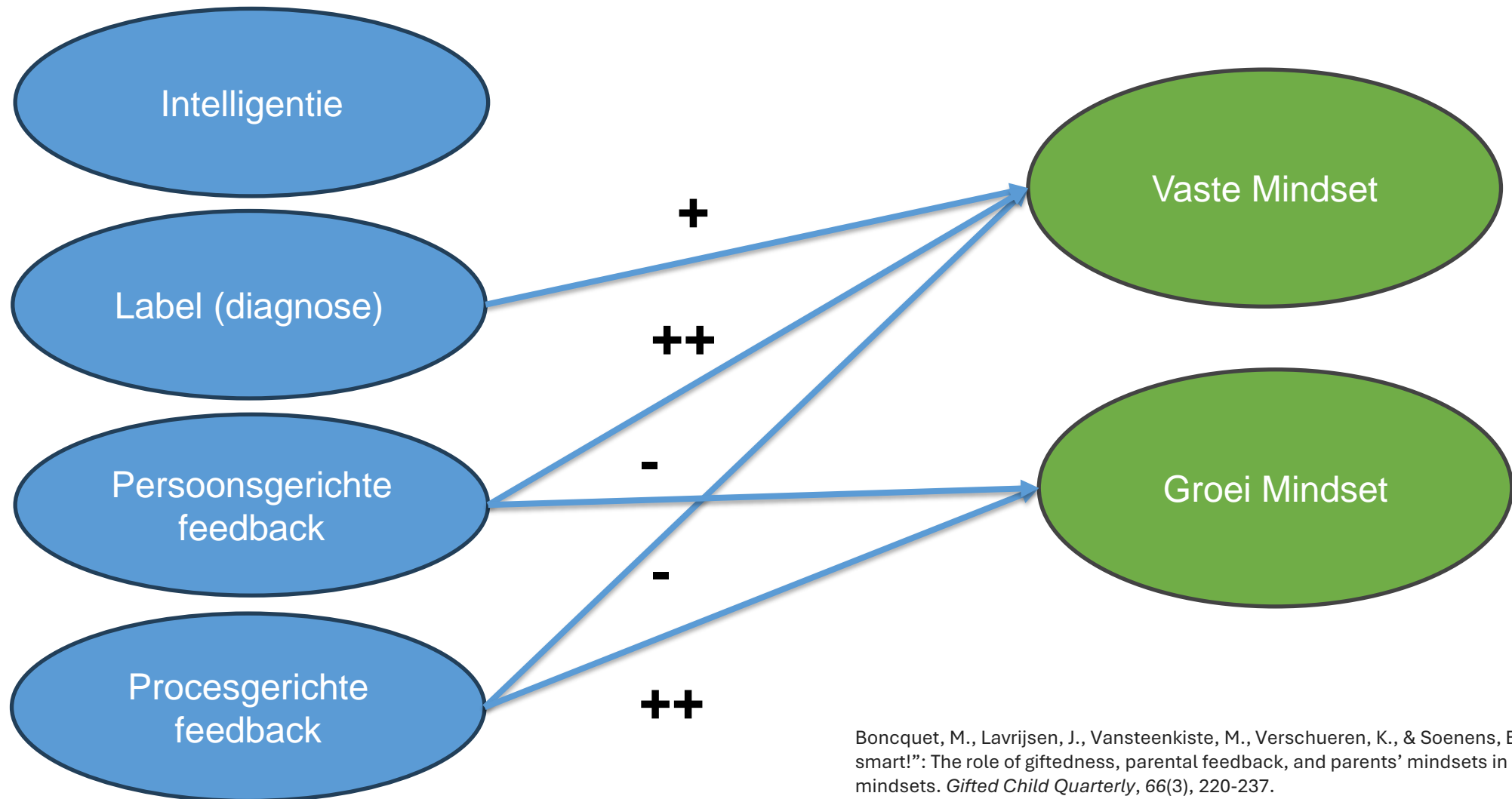

Barger, M. M., Wu, J., Xiong, Y., Oh, D. D., Cimpian, A., & Pomerantz, E. M. (2022). Parents' responses to children's math performance in early elementary school: Links with parents' math beliefs and children's math adjustment. *Child Development*, 93(6), e639-e655.

Hebben cognitief sterke leerlingen vaker een vaste mindset?

- Ja, ik denk dat een vaste mindset meer voorkomt bij cognitief sterke leerlingen (en een groeimindset minder) dan bij gemiddelde leerlingen.
- Nee, ik denk dat er gemiddeld genomen geen verschillen zijn tussen beide groepen van leerlingen.
- Nee, ik denk dat cognitief sterke leerlingen net minder een vaste mindset (en meer een groeimindset) hebben.

Ouderlijke feedback en mindsets

Boncquet, M., Lavrijsen, J., Vansteenkiste, M., Verschueren, K., & Soenens, B. (2022). "You are so smart!": The role of giftedness, parental feedback, and parents' mindsets in predicting students' mindsets. *Gifted Child Quarterly*, 66(3), 220-237.

De dynamiek van het ego-strelend narcisme

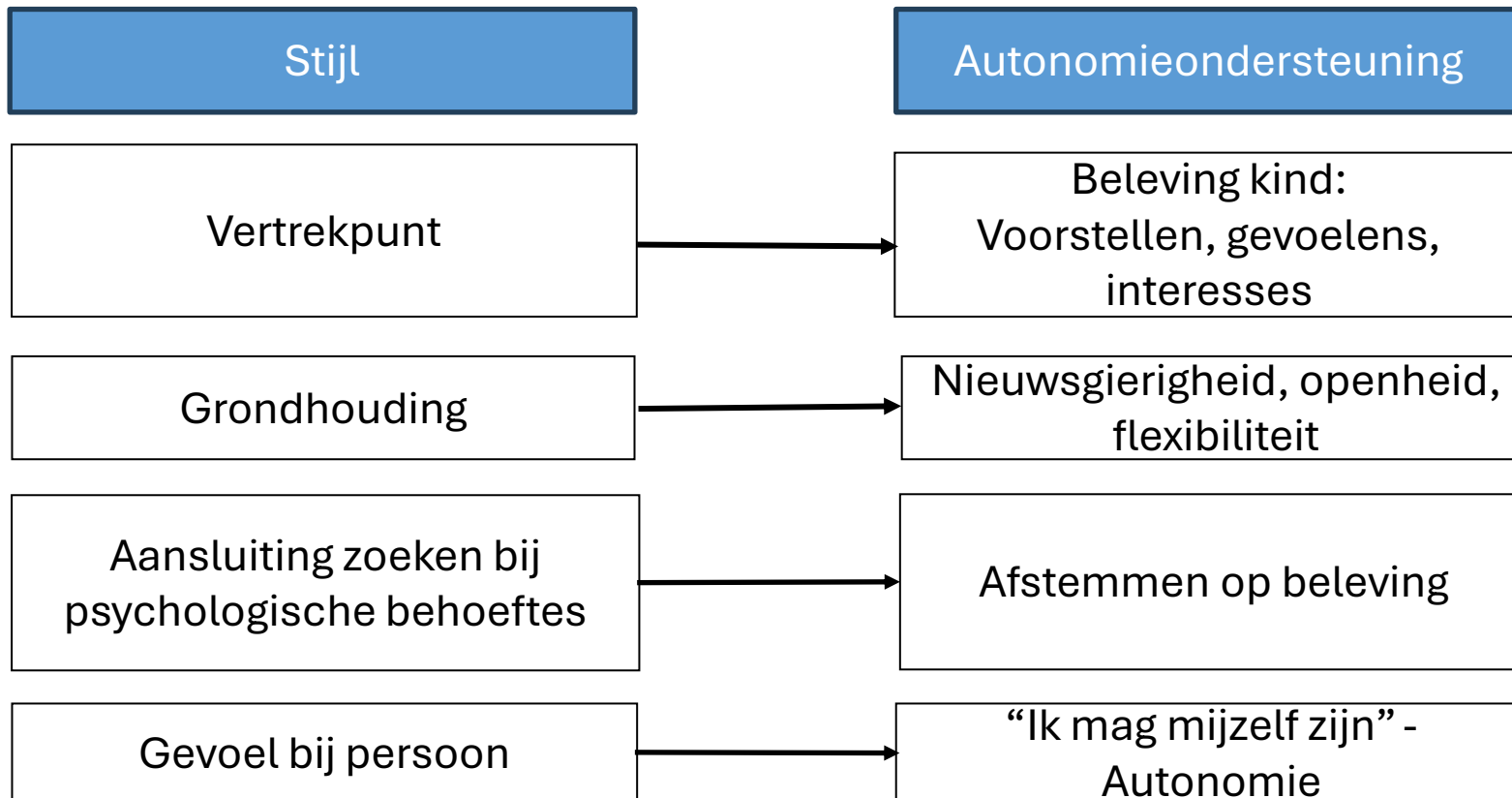
- Mijn kind, schoon kind.
- Problemen worden gemakkelijk extern geattribueerd ('De school schiet tekort.')
- Gaat vaak hand in hand met een nadruk op prestige.
- Advies wordt snel als een bedreiging gezien.

Welke positieve alternatieven zijn er?

Grondhouding van autonomieondersteuning

Autonomieondersteuning

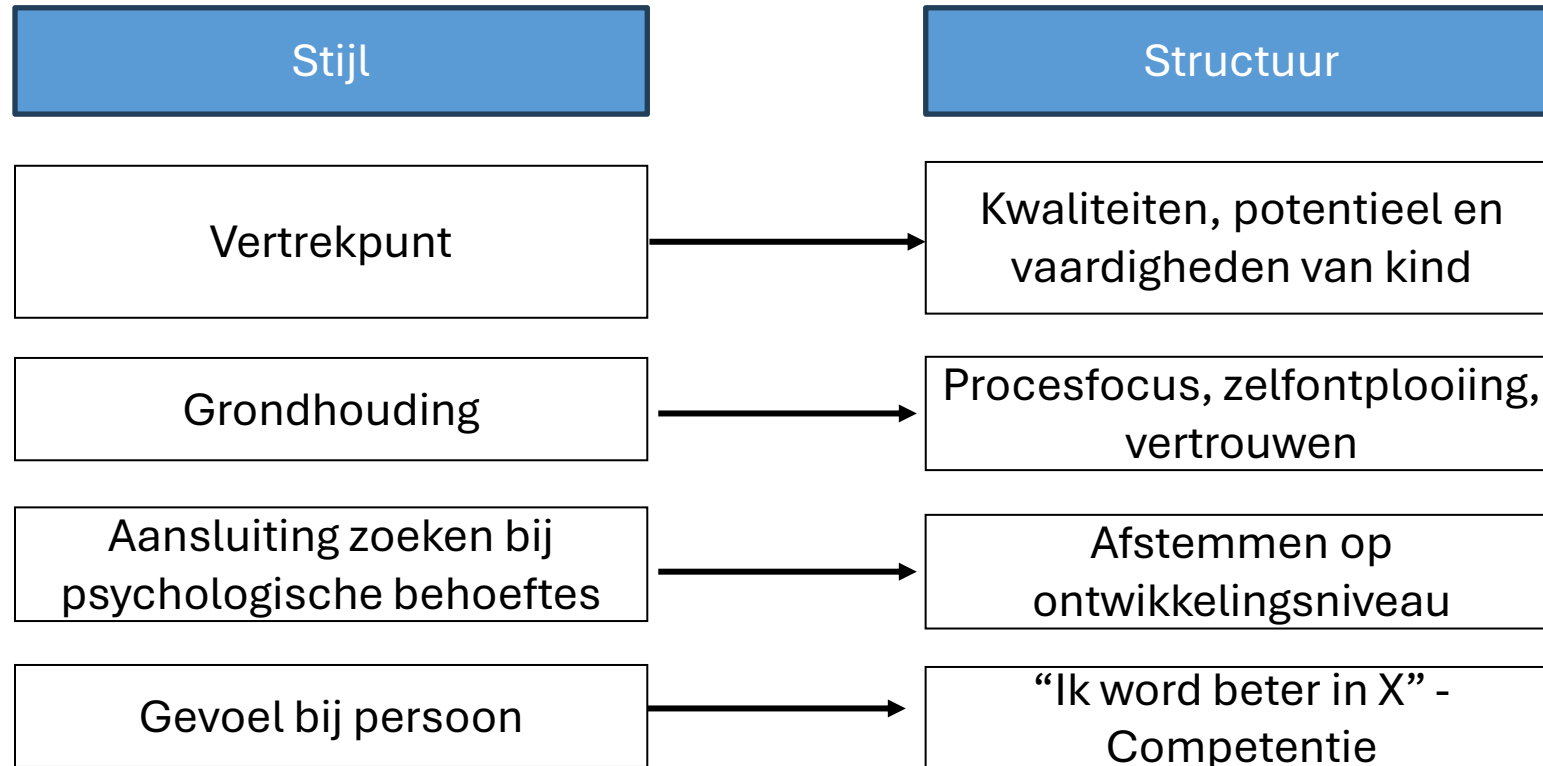
Afstemmend

- Actieve interesse in de interesses en de voorkeuren van het kind
- Gevoelens valideren

Participatief

- Zin voor initiatief stimuleren
- Betekenisvolle keuzes inbouwen

Grondhouding van structuur

Structuur

Verhelderend

- Duidelijke verwachtingen
- Heldere standaarden

Begeleidend

- Hulp bieden wanneer nodig en gevraagd
- Procesgerichte feedback

Verschillende vormen van ouderlijke betrokkenheid

Mate van betrokkenheid

- ... moedigt me aan om me in te zetten voor mijn schoolwerk.
- ... vraagt naar mijn huiswerk wanneer ik thuiskom van school.

Autonomieondersteunende betrokkenheid

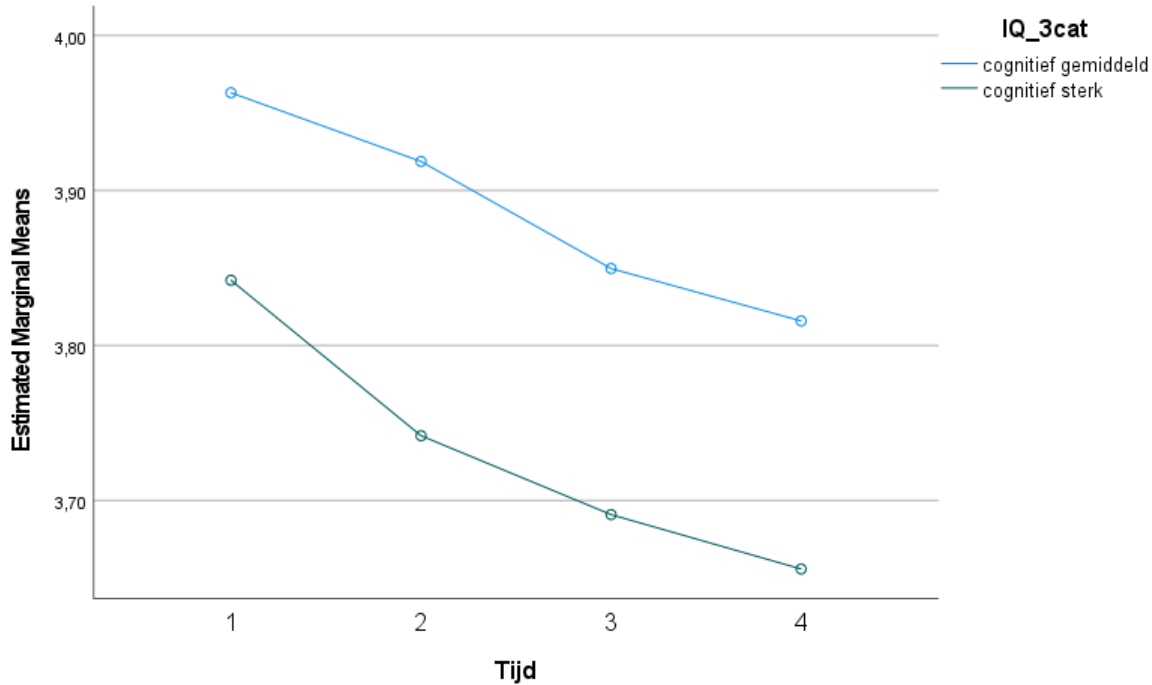
- ... houdt rekening met mijn mening wanneer we over mijn schoolwerk spreken.
- ... laat me mijn eigen plannen maken voor mijn schoolwerk.

Controlerende betrokkenheid

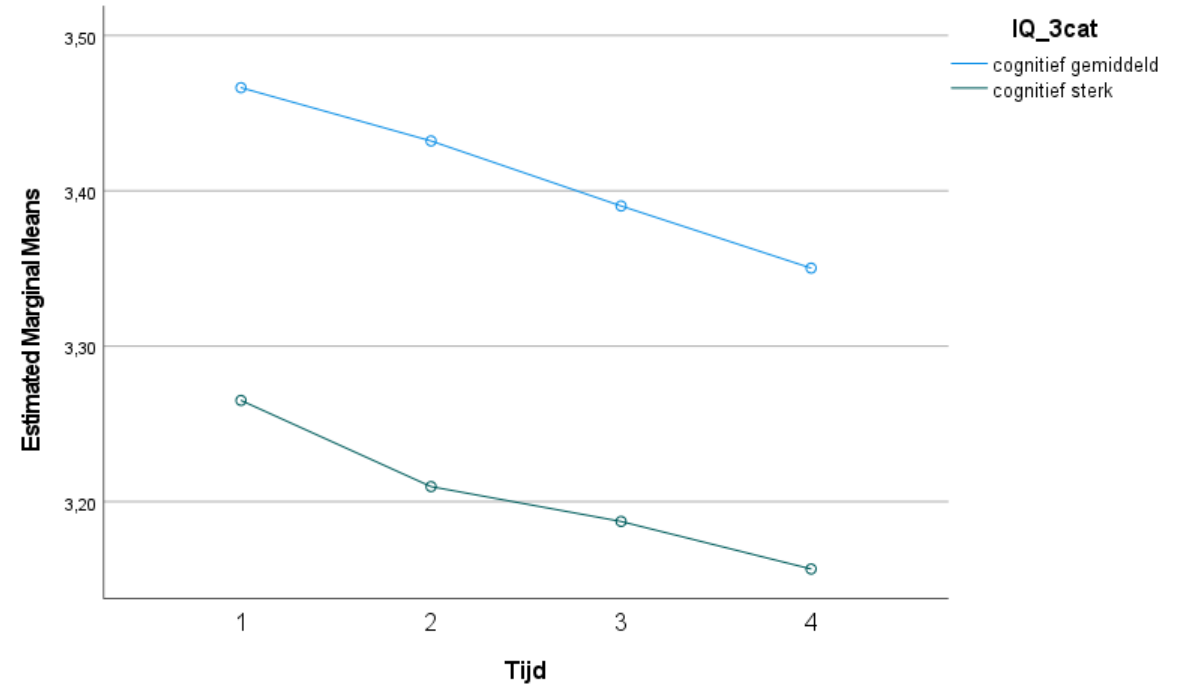
- ... staat erop dat ik mijn schoolwerk aanpak op zijn/haar manier.
- ... zegt, zelfs als ik geen problemen heb met mijn schoolwerk, hoe ik het moet doen.

Wat zeggen de TALENT data?

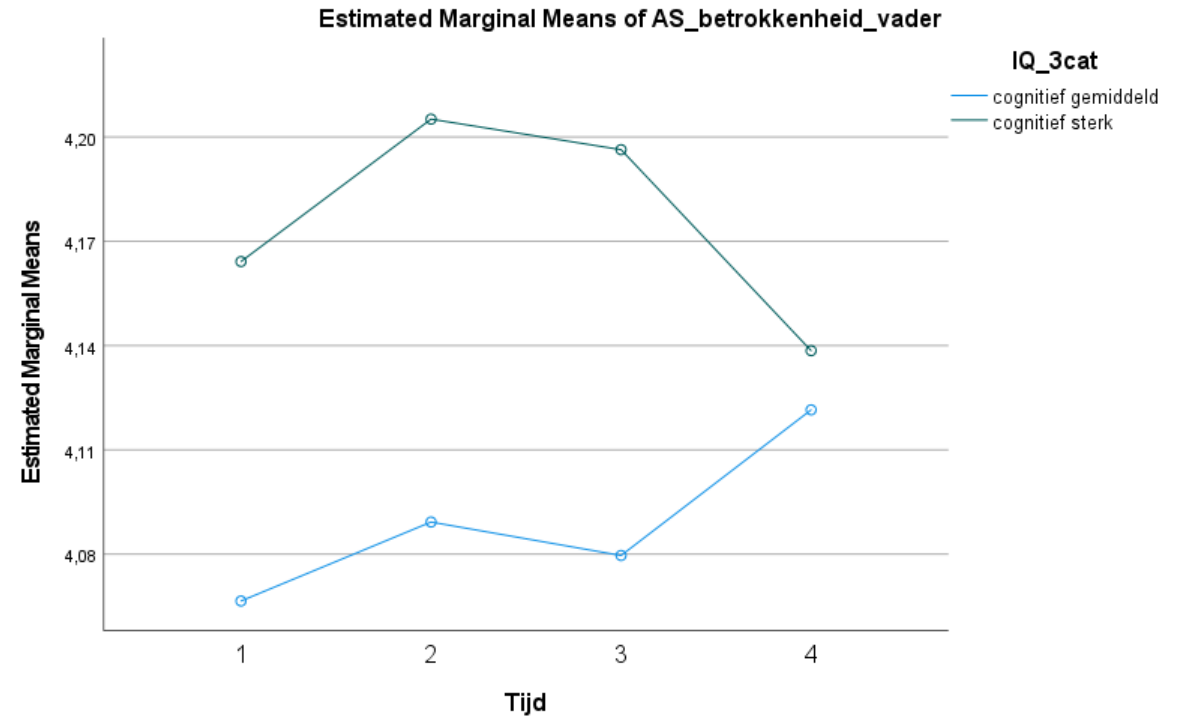
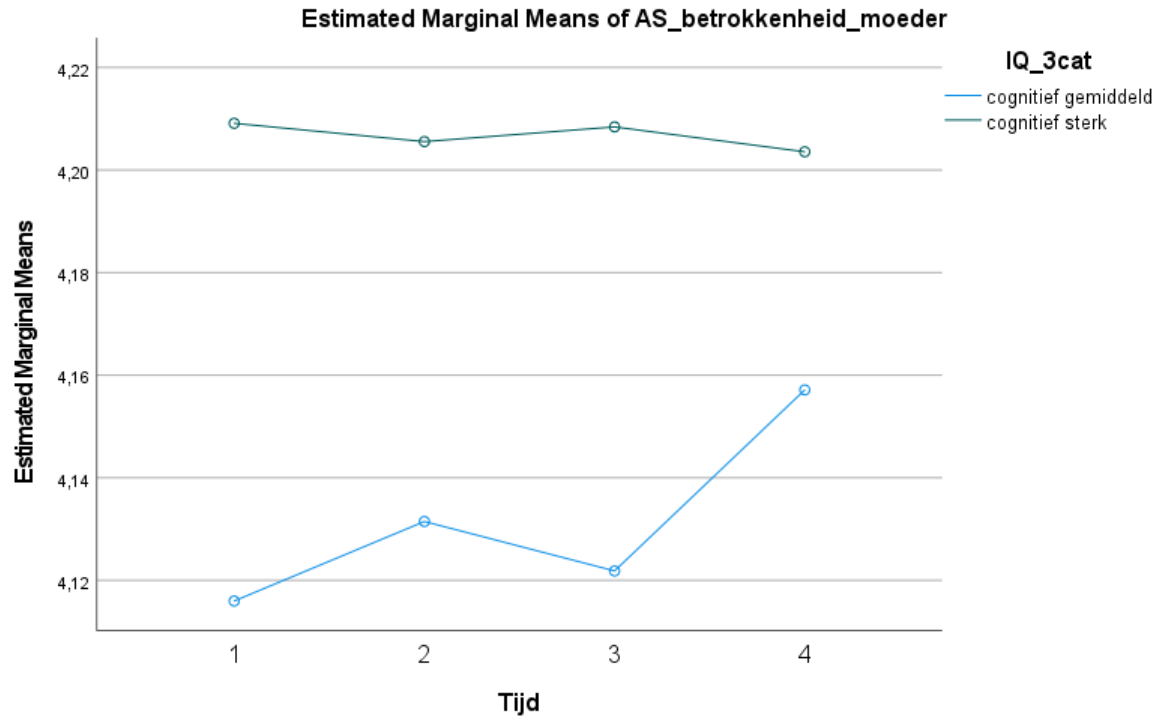
Estimated Marginal Means of Mate_betrokkenheid_moeder

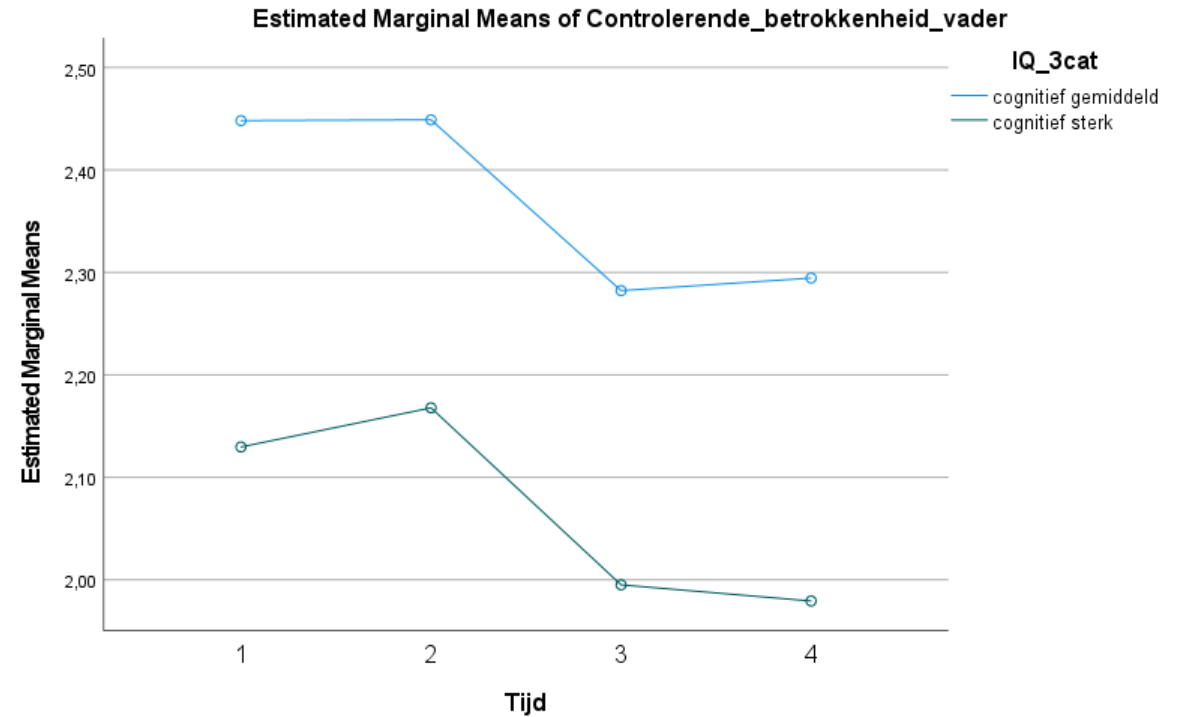
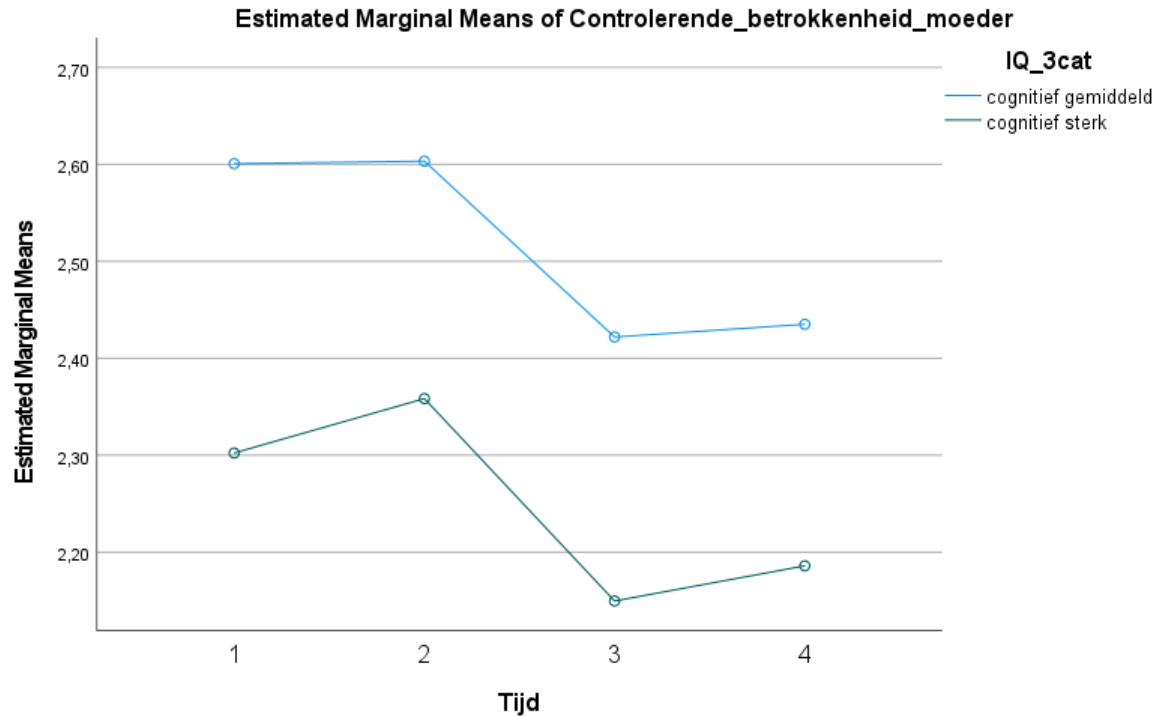
Estimated Marginal Means of Mate_betrokkenheid_vader

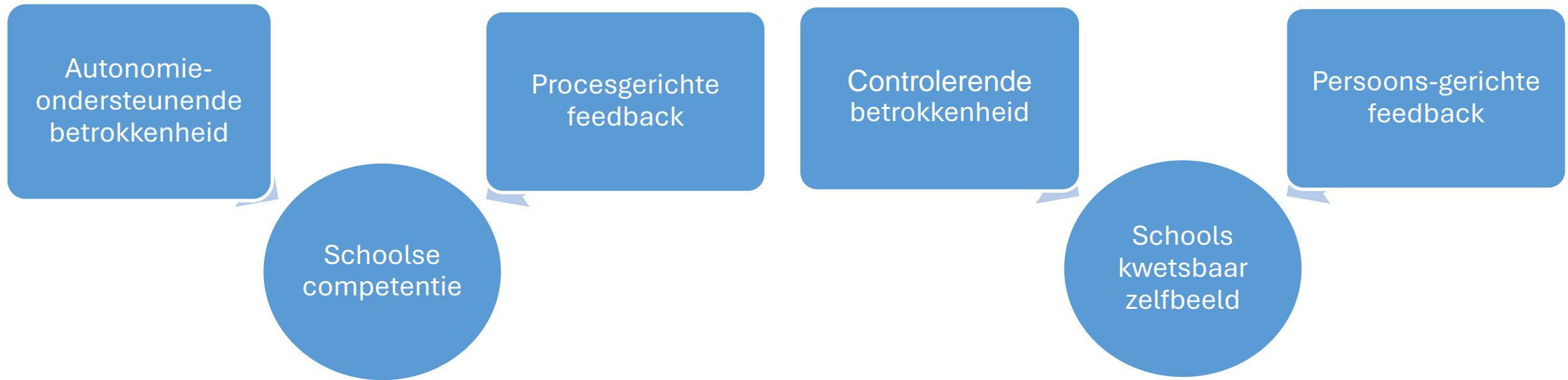
Wat zeggen de TALENT data?

Wat zeggen de TALENT data?

Wat zeggen de TALENT data?

Soenens, B., Boncquet, M., Vansteenkiste, M., Lavrijsen, J., & Verschueren, K. (2021, April). The role of parental involvement and feedback in adolescents' level and contingency of self-worth: An examination at the level of within-person change. In *Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development (SRCD)*, Date: 2021/04/07-2021/04/09, Location: Online conference.

Ingrediënten van een behoefte-ondersteunend gesprek over studie- en toekomstkeuzes

Autonomie

- Ik kan mezelf zijn in dit gesprek
- Er is ruimte voor negatieve gedachten en gevoelens
- Ik kan ongeremd over mijn dromen en ambities spreken
- Ik leer bij over wat ik echt wil

Competentie

- Ik krijg duidelijkheid over de vragen waar ik mee zit
- Ik voel me in staat om zelf mee na te denken over waar ik naartoe ga
- Het proces waar ik voor sta wordt in heldere en haalbare stappen opgedeeld
- Ik durf dingen uitproberen of beslissingen nemen

Autonomie-ondersteuning

- Sterke en open interesse tonen in wat er leeft bij je kind
- Spiegel vormen voor interesses en voorkeuren
- Aanmoedigen om waarden en interesses te exploreren
- Vooral in stresserende situaties contact met het intern kompas laten maken

Autonomie-ondersteuning

- Voluit vertrekken vanuit het perspectief van je kind
 - Interesse voor dit perspectief laten blijken
 - Ik ben benieuwd naar wat je vindt over ...
 - Ik vind het interessant dat je zegt dat ...

Autonomie-ondersteuning

- Tolerantie voor negatieve gedachten en gevoelens
 - Gevoelens beschrijvend terugkaatsen: “Je haat het momenteel op school.”, “Je hebt geen benul wat je wil gaan doen”
 - Laten aanvoelen dat het ok en begrijpelijk is dat je verward kan raken in het studiekeuzeproces
- Initiatief en keuze aanmoedigen
 - Welke mogelijkheden zie jij om hier iets aan te doen?
 - Wat zou je ervan vinden als we eens probeerden om ...

Structuur

- Gevoel van competentie meegeven
 - Peilen naar verwachtingen en zo duidelijk mogelijke informatie geven
 - Het proces benadrukken eerder dan de uitkomst
 - Proces opdelen in kleine, haalbare doelstellingen
 - Ik stel voor dat we vandaag ... en dat we dan een latere keer proberen om ...
 - Positieve feedback geven
 - Ik vind het goed dat je zo open bent over ...
 - Ik vind dat je duidelijker begint te worden over ...

Tijd voor discussie!

- Welk van de besproken ouderdynamieken is meest herkenbaar?
- Welke dynamiek is moeilijkst om mee om te gaan?
- Wat doe je nu al wanneer ouders minder gezonde vormen van betrokkenheid vertonen?
- Op welke manieren zouden verschillende actoren op school hierin nog een sterkere rol kunnen spelen?

Leerkrachten als tegengewicht

- Autonomieondersteuning en structuur door leerkrachten is erg belangrijk voor de motivatie van cognitief sterke leerlingen (Hornstra et al., 2020; Lavrijsen et al., 2024) en kan een **correctieve ervaring** bieden.
- Indien nodig wat tegengas geven tijdens **oudercontacten**.
- **Groeigesprekken** met leerlingen (Vansteenkiste & Soenens, 2025) kunnen op een nog meer diepgaande manier motivatie versterken:
 - Hoe is het gesteld met de ervaringen van autonomie, competentie, en verbondenheid?
 - Welke problemen ervaren leerlingen op school en thuis om te studeren?
 - Wat zijn jouw dromen? Hoe zie je de toekomst?

CLB medewerkers als brugfiguren

- Gesprekken over de **motivatie** van leerlingen kunnen dienen **als aanknopingspunt** om
 - motivationele sterktes en valkuilen te identificeren, waaronder een mogelijk belemmerende rol van ouders.
 - bespreekbaar te maken waar de talenten en interesses van leerlingen liggen.
 - leerlingen in contact te brengen met hun intern kompas bij het reflecteren over hun onderwijsloopbaan.
- CLB medewerkers kunnen, in samenspraak met leerlingen, ook **ouders betrekken en bemiddelen.**

We verwijzen je graag door naar het netwerkmoment en de materialenmarkt in Alma 2!

Bedankt voor je aandacht!

Boekvoorstelling van 'Het ABC van motivatie in onderwijs' op woensdag 2 april (te Gent)

Inschrijven kan via lannoo.com: [Lannoo](http://lannoo.com)

Contactinformatie:
Bart.Soenens@ugent.be

